

JOANNIS FABRICI
ORATIO INAUGVRALIS
De

VTILITATE

QVAM

THEOLOGIÆ STUDIOVS EX ITINE-
RE CAPERE POTEST ITALICO.

Adjectis TABULA Figurarum sive Iconum,
quibus nonnulla de Græcæ & Romanæ Ecclesiæ Riti-
bus dicta, oculis subjiciuntur; & NOTIS, ubi multa Orationis
loca illustrantur, nec paucæ tam Novæ, quàm Veteres
Inscriptiones afferuntur.

AD ILLVSTREM REIP. NO-
RIMB. SENATVM.

ALTDORFFI

Typis Joh. Henrici Schönnerstædt.
ANNO DOMINI MDC LXXIX.

VIRIS

GENEROSIS, MAGNIFICIS, MAXIME
STRENVIS AC PRVDENTISSIMIS,

DNN.

DVVMVIRIS,

TRIVMVIRIS,

SEPTEMVIRIS,

& cæteris Inclutæ Reipublicæ Norimb.

SENATORIBVS,

optimis

PATRIÆ PATRIBVS,

DOMINIS ET MÆCENATIBVS

Suis devotè ac submissè colendus

JOANNES FABRICIVS

SALVTEM AC FELICITATEM

QUum post beatum optimè de Studiis tam Philosophicis
 quam Theologicis meriti Joannis Conradi Dürrl obi-
 tum, munus in Academia Altdorffina publicè docen-
 di, Vestra, PATRES PATRIÆ, benignitate, mihi in
 Italia adhuc commoranti demandatum, literaq; Vocationis,
 Vestro jussu atq; auctoritate scripta, ad me perlata essent, sta-
 tim, ceu faserat, non modo de regressu in Patriam, sed etiam de
 materia Orationis Inauguralis cogitare cœpi. Et fortè for-
 tuna in Itinerarium meum incidenti, quaq; in Germania, cum
 Superiore tum Inferiore, nec non in Belgio, & Italia nota ve-
 ram, relegenti, visum est, haud malè facturum, si fructum,
 quem e tali peregrinatione habere potest Theologia Cultor, in-
 dicarem atque ostenderem. Verum mox deprehendens, mul-
 titudine rerum me obrui, atq; Orationem, si pergerem, in vo-
 lumen excreturam; relictis Germania Belgiiq; terminis, intra
 solius Italia fines me continui. Attamen nec de hac etiam o-
 mnia, quæ Sacrarum Musarum filiis utilitati atq; ornamen-
 to esse possunt, adducere, sed potissima duntaxat delibare
 licuit: quando enim alias ad finem per ventum esset Orationis?
 Sed & quò prolixior ea fuisset, eò plus olei & opera perdidis-
 sem: Nam (ne Vos infortunium meum celem, DOMINI
 faventissimi) conscriptam in Italia usq; ad Exordium, &

) 0 (2

cum

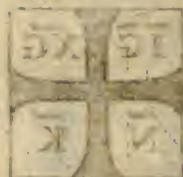

cum aliis rebus, quæ in Itinere necessaria sunt, hippopera inclu-
sam, furaces nescio cujus manus, viâ inter Augustam Vinde-
licorum & Norimbergam mediâ, mihi abstulere: Vt adeo po-
stea actum agere, & Orationem denuò componere coactus
fuerim. Quod quidem valde mihi laboriosum fuit, ne dicâ du-
rum, quoniam nec Itinerarium ad manus erat, nec inde peti-
ta Excerpta; illud enim in Italia tum hærebat, hæc verò juxta
cum Oratione perierant. Veruntamen Deo duce, memoriaq;
feliciter & argumenta & res, quibus illa quasi exemplis illu-
strantur, suggerente, ita successit labor, ut mox renatam &
quasi repertam Orationem meam cernerem. Quumq; po-
stea prædicti quoq; Itinerarii liber allatus esset, Inscripti-
ones & alia lectu digna exinde depromere, atq; adeo Notas,
quæ Orationi lumen fœnerarentur, adjicere licuit lubuitq;. Vo-
bis autem, MÆCENATES atq; PROMOTORES
optimi, utrumq; illud, utpote Academici mei laboris primi-
tias, offero jam & consecro, ut publicum gratitudinis obser-
vantiaq; erga Vos mea exstet monumentum; ac Divinum
Numen pariter veneror, det atq; conservet VOBIS, quic-
quid ad perpetuam Patriæ Salutem, pacatum & tranquil-
lum Regimen, diuturnam corporum Sanitatem, veram ani-
morum Latitiam, & magnum Illustrium Familiarum
Vestrarum Decus atq; Augmentum potest facere.

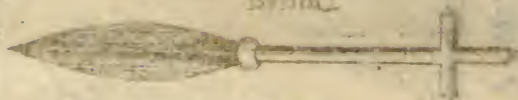
Aldorffl è Museo Idibus Maji A. C.

MDCLXXVIII.

1. *Alfred Russel*

ΕΚΤΟΝ Δ

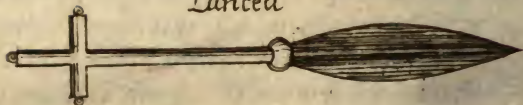
COPIA III

I. Sanctus Panis
ΑΓΙΟΣ ΑΡΤΟΣ

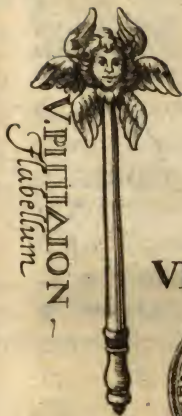
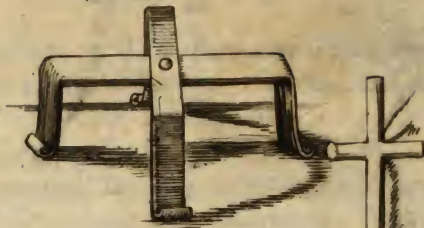
II. ΛΟΓΧΗ
Lancea

III. ΔΙΣΚΟΣ
Discus

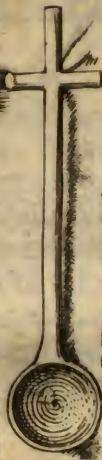
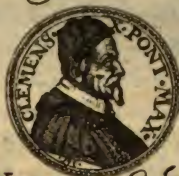

IV. ΑΣΤΗΡ
Stella

V. ΠΙΤΤΑΙΟΝ
Tabellum

VII. Numus Lotionis pedum

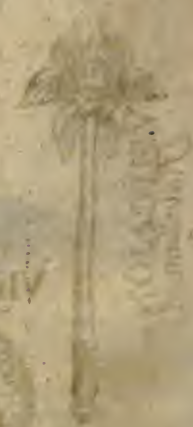

VI. ΑΑΒΙC
Cochlear

III. Numus Jubilæi sive Portæ Sanctæ.

INVENTIO

THE VINDICATED INTEREST OF THE NATION

PROGRAMMA.

L. S. E. O.

Apiens quidam inter complura memorabilia dicta etiam hoc habet: *Cui Peregrinatio dulcis est, amara Patria: Cui dulcis Patria, amara Peregrinatio.*

Quod si quis ita nudè et crudè accipere, atque inde colligere vellet, eos qui peregrè abeunt, Patriæ oſores, adcoque nullum omninò Peregrinationis fructum eſſe, nã is alienam accuratiſſimo Viro mentem affingeret, & magnū ſtatueret abſurdum: Locutus enim is eſt non de omnibus, ſed de iis tantum, qui leges ac fines peregrinandi non obſervant; & omnes omnium temporum Sapientes multiplicem Peregrinationi utilitatem animoſè adjudicârunt, aut Ipiſi etiam ei operam dederunt, quemadmodum de Homero, Orpheo, Eudoxo, Democrito, Pythagora & Platone conſtat. Cerrè non Civilis tantum Prudentiæ, ſed & Salutaris Scientiæ ac laudatiſſimæ Philoſophiæ Cultoribus utiliſſimam illam eſſe ac fructuoſiſſimam, haud facilè quiſquam dubitaverit: At de noſtris Theoſophiæ Studioſis fortè non adeò li-
quida res eſt, utrum iis expediât, abſoluto ſtudio-

A

rum

rum suorum curriculo oras adire atque perlu-
strare peregrinas, præcipuè si earum incolæ à no-
bis in Religione dissentiant, quales hodiè præter
alios sunt Itali. Mihi quidem examinatis hinc in-
de rationibus videtur, *Iter Italicum Theologia*
Studiosis multum commodi afferre, idq; Oratione
Inaugurali, pro recepta consuetudine, Lectioni-
bus publicis præmittenda ostendere conabor,
atq; ad eam Diei crastinæ hora nona antemeridi-
anain Auditorio Majori benevolè audiendam
omnes Musarum fautores, singulatim verò

Magnificum DN. RECTOREM,

Per illustrem & Generosissimum DN. BARONEM;

Excellentissimos PATRES ACADEMICOS,

Clarissimos DIVINÆ pariter atque HYMANÆ SAPIEN-
TIÆ CVLTORES

Nobilissimosque & Ornatissimos DNN. STUDIOÇOS

observanter, officiosè, humaniter

invito, rogo, expecto

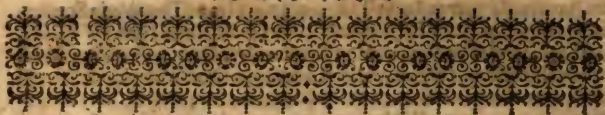
tanti favoris atque amoris nunquam immemor
futurus

JOANNES FABRICIUS S. THEOL. P. P.

P. P. Altdorff I D. iv. Martii A. O. R.

M. D. C. LXXIIX.

Oratio.

ORATIO.

Magnifice DN. RECTOR,
Excellentissimi PATRES ACADEMICI,
Clarissimi, Nobilissimi atque Pereximii MVSA-
RVM CVLTORES,
FAVTORES atque AMICI honoratissimi,
suavissimi.

E Quidem si liberum esset, partes Oratoris jam sive in me recipere, sive à me remove, hoc potius quam illud facturus essem; idque non sine ratione. Nam si vos, qui ad audiendum convenistis, & partim jam præditi estis magna eruditione, partim ad eam adspiratis, nil expectatis nisi eruditum, vereor ut expectationi vestræ satisfacere possim, qui eruditionem non tam in me reperio, quam in aliis colo atque veneror. Deinde locum hunc semper à perfectis Oratorib⁹ caluisse memini, in quorum numerum absit ut ego me referam, qui in arte dicendi, Latine cum primis, jam diu non exercitatus fui, imò, si quid in ea valui, quum in hoc essem Athenæo, postea apud externos pæne dedidici, & linguæ barbaræ studio (ita enim Italicam respectu Latinæ, more veterum appellare liceat) sensim sine sensu barbariem mihi contraxi. Attamen dicendum mihi est hodie, coram Vobis, Auditores, hoc ipso in loco, idque ex recepta consuetudine, quæ nemini ad Lectiones publicas aditum permittit, nisi aliqua iis oratione proluserit. Quantumvis igitur nec locum hunc eleganti sermone ornare, nec auribus Vestris exquisitoris doctrinæ nectar propinare valeam, spero tamen fore, ut lubentes me audituri sitis, quoniam Consuetudini Vestræ, ceu fas & æquum est, me submitto, atque ejusmodi argumentum

tractaturus sum, quod non Theologis tantum ac Theologiae Studio-
sis, sed & reliquarum Facultatum tum Doctoribus tum Discipulis,
nisi omnia me fallunt, auditu jucundum erit. Dum enim demon-
strare conabor aliquot argumentis, Theologiae Candidato iter Italicum
multum utilitatis asserere, adeoque neminem, qui sacris literis ope-
ram navans ejusmodi iter suscipit, aut inde revertitur, si cetera
recte se gesserit, propter id culpandum, sed potius laudandum esse,
licebit pariter inlerere, quae & reliquos delectare, si non juvare, pos-
sint. Agite ergo, Auditores omnium Ordinum honoratissimi, im-
plete spem meam, & vacivas mihi aures praebete.

*Iter Itali-
cum Theo-
logia Stu-
dio utile
est*

Non uno, sed multis modis Peregrinatio per Italiam instituta
S. Theologiae Studio utilis atque salutaris esse potest. Ut a-
deo mihi non tam de argumentis pro ea conquirendis anxie
laborandum sit, quam hoc potius agendum, ut eorum habeam de-
lectum, & potissima saltem percurram.

*I.
ad Ritus
& super-
stitiones
adversa-
rum Ec-
clesiarum
observan-
das*

Primum autem hoc mihi dabitur, Auditores, Theologiae alu-
mnus non solum modò, sed & aliarum Ecclesiarum ritus atque cere-
monias, imò & superstitiones adversarum patrum cognitae habere
debere; quandoquidem ei siue in suggestu siue in Cathedra docturo
frequens de istis disserendi offerretur occasio. Vbi verò fertilior ea-
rum leges est, quam in Ecclesia Graeca & Romana, quam utramque
Italia hodie sinu suo fovet, hanc quidem, ut Mater, illam verò, ut
Noverca?

Gracorum templum ingredienti, oculosque huc illuc circum-
ferenti statim occurrunt multae Divorum *imagines*, non (ut apud
Pontificos) sculptae, sed pictae tantum, aut (a) levi sculptura effictae:
ab illis enim tanquam à Deo prohibitis religiose abstinere, hisce in-
terim divinum cultum praeter Dei mandatum deferentes. Peculia-
rem etiam modum in *Divorum Salutatione* observant: Ante enim
quam certum locum occupet, in medio templi consistunt, facie versus
Sanctuarium versa, nec unico sanctae crucis signo contenti vel decem
aut triginta facient manu fronti, pectori genibusque admoda, &
cum tanta corporis agitatione & dejectione capitis, ut metuas, ne
aut cerebrum effundant, aut spinam dorsi dirumpant. *Sacra* eorum
potissimum consistunt in Missa: & precibus vespertinis, nec minus
quam apud Pontificios in lingua populo ignota sunt: Graeci enim
hodierni linguam veterem, qua sacra eorum officia, atque ipsa etiam
Scriptura sacra & S. S. Patrum libri constant, non magis intelligunt,
quam

quàm Italarum quispiam Latinam, aut nos Belgicam. Apud eos, qui Venetiis sunt, ne unica quidem toto anno habetur concio, quia (ut ipsi ajunt) Ecclesia non habet, unde Concionatorem alere possit. Mirū sanè! quum habeat, unde cereos ad Sacra & Processiones comparet, & aliquot Sacerdotes a lat, qui modulando & sacrificando officium peragunt. *Missam* quotidie celebrant, sed semel duntaxat, nec publicè, sed in abscondito, in Sanctuario nimirum, quod interjecto pariete à reliquo Chori separatur. Est ibi Altare, atque ad latus ejus dextrum Mensa Propositionis, in qua Eucharistiæ fit præparatio. Panem adhibent fermentatum, eumque à Sacerdotis uxore aut alia quadam muliere, quæ non sit impura, coctum, cui effigies crucis impressa, cum sex literis Græcis majusculis, quæ hoc significant: *ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑ*, *Iesus Christus vincit*; Idque (b) Sigillum nuncupant. Postquam igitur Diaconus sanctum discum, in quo panis reponitur, ad sinistram præparavit, calicem verò & alia ad dextram, Sacerdos panem sumit in sinistram, dextra verò (c) lanceam, & cum ea signum crucis faciens super Sigillū dicit ter: *In memoriam Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi*. Et statim infigit lanceam in dextram partem Sigilli, eamque discindit, mox idem faciens in sinistra, & superiore atque inferiore parte. Porro immittens sanctam lanceam ex obliquo dexteræ partis Oblatæ extollit sanctum panem, ut significet sublatam de terra vitam Christi; postea eum ponit in disco supinum, immolationis indicandæ causa; & pungit in dextra parte sancta lancea, ad denotandum id, quod Christo mortuo fecit unus militum, qui lancea sacratissimum ejus latus perfodit. Hic jam Diaconus infundit in sanctum calicem vinum & aquam simul. Et Sacerdos particulas è sacro pane cuspide lanceæ erutas (d) in sancto disco secundum ordinem ponit, majorem quidem in memoriam B. Virginis Mariæ, minores in honorem Sanctorum, rursusque minores pro demortuis suis, pro se ipso & pro quibus vult viventibus, memorato cujusque nomine. Atque omnes istas particulas educit ex uno pane: Si verò plures fuerint à populo oblatis, è secundo effodit eam, quæ Matri Servatoris nostri, è tertio eas, quæ Sanctorum gloriæ, è reliquis eas, quæ defunctis, sibi quæ & aliis viventibus consecrandæ sunt. Mox (e) asteriscum sustumigatum super panem ponit, sacra tibus velis contegit, capiti imponit manibusque tenet, atque ita præferente calicem Diacono, è porta Propositionis exit, & facta sinuosa per Chorum via (ut memoria delati ad sepulchrum cor-

poris Christi repræsentetur) per Scevophylacii portam rursus ingreditur, & Missam ad Altare, reliquis extra Sacratium Sacerdotibus *aristura* concinentibus, suscipit peragitque. Vbi imprimis observandum est, quod, sicut Diaconus alterem & vela à sanctis removet, & (/) flabello super ea reverenter ventilat, ne sacra symbola à muscis conspurcentur, præterea circa Sacram Mensam sive Altare suffumigat, & è Diptychis sive duabus tabulis, Mortuorum & Vivorum ibi descriptorum memoriam agit, factaque jam consecratione, ad fidei fervorem denotandum, aquam servidam vino miscet, & finita Missa particulas panis sancti, quas *aristura* appellant, vel ipse populo distribuit, vel distribuendas Episcopo exhibet; ita Sacerdos post benedictionem hostiam elevert, in quatuor partes diffingat, in calicem immittat, & mysteria Eucharistiæ in calice ita commixta, beneficio (g) cochlearis parvuli (cujus manubrium tenue & oblongum, crucicula in extremitate ornatum est) communicare volentibus simul dispenser. Mitto jam alios ritus, quos iidem Græci in *Hebdomada Magna* & præcipuis *festis* usurpant, in primis festo Paschatis, quo Episcopus sacris vestibus operose induitur, Evangelium ab eodem sub porta Sanctuarii, & duobus Sacerdotibus, altero in media, altero in ultima templi parte stantibus prælegitur, & ad singulos versiculos, postquam signum campana datum est, extra sanctam ædem pulveris nitrati accensione lætitiæ tonitrua eduntur; & denique Osculum Pacis exercetur, ita quidem, ut Sacerdoti primario & genas & frontem, & manum, quemque ea tenet, codicem Evangelii, reliquis omnia præter genas, at Laicis non nisi Evangelium & manum Episcopi basiare, mutuaque sibi invicem oscula figere liceat.

Apud *Maronitas* quoque sive Syros (quales Romæ reperiuntur) miras observes ceremonias, præcipue *die Palmarum*, quo Palmæ loco olivam candelulis cereis plenam, atque ad Altare positam, suavi modulatione præmissa, in templo circumferunt, & in suo loco repositam, quotquot adsunt, hominibus diripiendam exponunt. Hæc dum quisque egregium ramos decerpere nititur, alter alterum vel longe protrudit, vel planè in terram projicit; alius pro oliva aërem capit, alius manum à candelulis usquam cum clamore retrahit, & tandem omnis cœtus in risum, imò vero cachinnum solvitur, ut crederes, non in Domo Dei te esse, sed in theatro.

Quod *Pontificia Ecclesia ritus* attinet, illorum quidem pluri-
mi aliis in locis cerni possunt, in ipsa etiam nostra Urbe patria, at

non omnes, nec ullibi melius quàm Romæ, unde tanquam rivuli è fonte profluxerunt. In horum censum refero *ceremonias in Capella Pontificiâ* usitatas, quarum pænè nullus est finis; (b) *Creationes* sive *Sanctorum* sive *Beatorum*; consecrationem planticularum cerearum, quæ à figura Agni ipsi impressa (i) *Agnus Dei* appellantur; (k) *Rosa & Gladii Benedictionem*; celebrationem (l) anni *Jubilæi*, & quæ tum potissimum instituuntur *Processiones* tam in honorem Sanctorum, quàm ad recipiendos peregrinos; & ea denique, quæ in *Dic Cœna Domini* sive *Viridium* quotannis fiunt, ubi Papa habitu Pontificali amictus & super porticum Basilicæ D. Petri sedens, prælectæ à Cardinali Archi-Diacono Buila Cœnæ Domini, qua miseri nos, scilicet! cum aliis quibuscunque ab ipso dissentientibus & tyrannidem ejus recusantibus, (m) excommunicamur, certum ardentem ex alto projicit, ut indicet, ita se fulmine adversarios suos tactos velle; quod tamen illi non inagis sentiunt, ac brutum aliquod Jovis fictitii. Mox Idem tredecim peregrinis, candida veste amictis, dicamur, ad imitationem Christi? non pedes lavat, sed pedem duntaxat dextrum, imò ne hunc quidem lavat, sed paxillo aquæ rosacæ aspergit, iisque (n) nummo aureo & argenteo donatis, ad mensam lautissimis epulis instructam ita ministrat, ut fastus potius luxusque quàm humilitas inde eluceat. O cœcam superstitionem! Sed ea magis se nobis conspiciendam præbet, quando jam è Vaticano Basilicam D. Petri ingredimur. Vbi primum occurrit (o) *Porta sancta*, quam ipse Pontifex in principio anni Jubilæi aperit, ut per eam intrantes, & certum precum numerum recitantes, Divosque & Divas salutantes veniam peccatorum consequantur: Hinc simplex plebecula magna cum devotione, & nonnulli genibus flexis intrant: Deinde in medio templi *S. Petrus*, ex ære formatus, qui sedens pedem alterum è pallio profert, tam dura interim cervice ac fronte adeò superciliosa, ut superbum potius Dictatorem esse jures, quàm humilem Apostolum, nec satis certò dixeris, ex amore, an ex metu cœca gens pedem ejus exosculetur: In Choro aut *Cathedra* (si credere fas est) *S. Petri*, quæ ære inaurato obducta à nobilissima (p) Ecclesiæ Veteris Doctorum quadriga, Athanasio, Chrysostomo, Ambrosio & Augustino sustentatur, & imminentem habet Spiritum, maximo Angelorum numero cœlestibusque splendoribus cinctum: opus sanè magnificum & ob sumptuosam elegantiam valde æstimandum, sed idem superstitiosum atque ob adumbratio-

nem

nein infallibilitatis Pontificis abominandum. Similes sunt *aliorum Sanctorum effigies* sive pictæ sive sculptæ, quæ vel in eodem vel in reliquis templis visuntur, quorum quisque ut certi mali avertuncus aut Medicus populo adorandus proponitur; (g) *Septem Templorum visitationes*; (r) *Processiones* solennes, & Ascensio per (s) *Scalam sanctam* non pedibus, sed genibus fieri solita, ut nescio quod meritum apud Summum & corporalium & Spiritualium bonorum Largitorem inde consequantur. Multa jam haberem dicenda de *Æde Lauretana*, in cujus medio (s) *ædícula*, aut cella potiùs, longa pedes circiter 40. lata 20. altitudine paululum latitudinem superante, marmoreis parietibus pulcherrimè cælatis forinsecùs uestita, ipsa autem (ut intrinsecus videre licet) è coctis lateribus saxisq; ineleganter constructa, & muri ejus crebro attritu lævigati, veterique pictura obducti sunt, quæ supernè multis locis manet. In illo, quod templi fores (peccat, latere fenestra est, qua ingressus Angelus D. Mariæ Virginei partûs nuntium tulisse fertur; contra fenestram caminus neque amplius neque ornatus; post Altare, Virginis Filium sinistra manu amplexantis, dextra sustentis statua colitur, à S. Luca (ut ajunt creduli) è cedro sculpta oblitaque coloribus, & unâ cum cella sive ædícula Nazaretho in Dalmatiam, ac porrò in hunc locum Angelorum manibus advecta. Sed fallor, an superstitionis hæc regia est? Huc enim omnis pænè Europa, quæ Sanctorum cultui, Pontificiæque religioni addicta est, confluit, & à Diva illa, si Medici aut ars aut voluntas deficit, petit auxilium & quasi non sufficeret superstitionem gratis colere, quisque pro facultatum suarum modulo munus aliquid deponit; quò cum & Principum atque Monarcharum ingentia dona à multis jam inde annis accesserint, factum est, ut maximus stupendusque thesaurus fuerit collectus. Ex his, quæ hætenus dicta sunt, satis (ni fallor) apparet, Theologiz cultori, si Ritus & Ceremonias, imò & Superstitiones aliarum Ecclesiarum notare velit, in Italia minimè deesse materiam, adeoque iter illuc institutum hac in re fructu suo neutiquam carere. Neque est, quod fortè credatis superstitionas ejusmodi res ac ceremonias absq; simulatione, & quæ hinc oritur conscientiæ læsione observari non posse: nemo enim est, qui nos templo arceat, etiam si nec aqua lustrali nos adspargamus, nec signum crucis faciamus, nec in genua procumbamus; dummodo à loco, in quo sacra fiunt, aliquantò sumus remotiores, neq; ea pro deridiculo habeamus. Quæ libertas

nisi concessa nobis esset, tantum abest, ut Theologiæ Candidato ejusmodi oblationes tanquam utiles commendarem, ut potius cum inde magnopere retraherem atque impedirem.

Deinde si eundem Historiarum, & inprimis tam Sacrarum quam profanarum cognitionem habere oportet, ubi quæso eam melius vel hauriat, vel de hausta confirmabitur, quam in ipsa illa terra, ubi Ecclesia Christi olim floruit, & Imperii Romani sedes fuit? Et quod Antiquitates Ecclesiasticas attinet, illas Peregrinator noster non in ultima Italia quærendas habet, sed in medio etiam, imò & principio ejusdem invenire potest. Nam ubi Germania ab Aulonia terminatur, pandit se Vrbs circumcirca montibus altissimis cincta, & Athesi flumine irrigata, in cujus templo Cathedrali Romanæ Ecclesiæ filii, præsentibus etiam Cæsaris Regumque Legatis, librum illum procuderunt, qui Pontificiæ Religionis hodiè Palladium est, atque ab Vrbe & (†) Congregatione ibi habita CONCILIUM TRIDENTINUM dicitur. Venetiis in vestibulo Templi D. Marci (u) lapis loquitur quadratus, quid *Papa Alexander III.* fecerit *Friderico Barbarossæ Imperatori*, quod nimirum in terram ibi prostratum Monarcham pede conculcaverit, verbis hisce adjectis: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Quæ historia, Sapientissimorum Senatorum jussu nedicam, an permissa? (x) denuò depicta cernitur in augustissimo Palatii Ducalis loco, qui Consilium Magnum dicitur, & Justitiæ, quæ Veritatem complectitur, sedes est. Ipsa autem pictura, ut curiositati vestræ satisfaciam, ita se habet: Papa stans, brachiisque à Veneto- rum Duce & Cardinali quodam suffultis, pede sinistro cervicem Imperatoris gradibus Solii Pontificii incumbentis comprimit, in eumque, quasi Hoc ipsi agendum esset, superbos oculos intendit, maxima hominum multitudine sacram tragœdiam pariter spectante. Sed nos à tam tristi spectaculo ut faciem avertamus, Bononiam proficiscimur, ubi in eorum templo, qui Servorum nomen sibi imposuerunt, urceus monstratur lapideus, haud ineleganter cælatus & duobus manubriis instructus, trium vel quatuor summum mensurarum, isque pro *una ex hydriis Cana Galilæa* venditur; Sed nos fabulæ huic non credimus, qui aliunde scimus, illas longè capaciores fuisse. *Ariminum* jam sequitur, Vrbs non tam à nupero terræ motu, quam à Concilio inclyta, quod ibi olim habitum. Vbi autem? difficilis sanè quæstio, quam tribus abhinc annis ne doctissimi quidem

IT.
ad notan-
dum An-
tiquitates
Ecclesiasticas

dem è tribus Collegiis Viri decidere potuerunt ; Canonicus autem quidam Ecclesiæ Cathedralis admodum senex respondit, celebratum id fuisse ad mœnia eo in loco, qui Italica in lingua *Il Cortile della Gagliana* hodiè vocetur. Ita sæpe fit, ut qui exterarum rerum notitiam magno studio sibi comparant, in historia patria hospites sint atque inantes. Haud procul inde pagus est exiguus, at magno insignitus nomine : nam CATHOLICA dicitur, eo quod Arianorum secta inualecente, Catholicis Episcopis aliquandiu refugium præbuit atque domicilium, sicut (y) ex Inscriptione, quam Ecclesiolæ murus prætereuntium oculis subicit, discere licet. Inde jam ad Urbem pergimus, quæ olim Caput Mundi audivit. Sed ante quàm eam intremus, transeundus est nobis *Pons Milvius*, Tiberino amni superstratus, & vel propterea notandus, quod Constantinus M. Maxentiû ibi superavit, & Ecclesiæ Christianæ constantem atque æternam contra Ethnicos persecutores libertatem acquisivit. In ipsa autem Urbe, DEVM immortalem! quantus Antiquitatum Sacrarum est numerus! Hic sub Basilica D. Petri considera mihi, Viator Sacer, Ecclesiam à prædicto *Constantino* exstructam, & dic, annon hodiernus factus à veteri simplicitate multum differat, recentioresque Pontifices eam sepelire voluisse dicendi sint, quod vastissimam novæ Basilicæ molem superstruxere? Nec prodigalitatis, sed Cæsareæ Magnificentiæ signum est *Baptisterium* ejusdem *Constantini*, quod è vivo & eleganti marmore confectum. Dumque jam vicini sumus Matri Ecclesiarum Romanarum, Basilicæ Lateranensi, age ingrediamur, visuri non *caput Zacharia* Sacerdotis; aut *calicem*, è quo venenum illæsus hauserit S. Joannes Apostolus; aut *catenam*, qua vinctus Romam deductus fuerit; aut *indusolum*, quod Maria Virgo filio suo texuerit; aut *linceum*, quo Christus Discipulorum lotos pedes siccaverit; aut *arundinē*, qua capiti ejus spinea corona impacta erint; aut *purpuram*, qua amictû Pilatus Judæis exhibuerit; aut *spongiam*, quam aceto repletam sitienti carnifices porrexerint; nec *aquam cruore* permixtam, quæ è Christi latere effluxit; nec *linceum*, quo vultus ejus, cum in sepulcrum conderetur, obtectus; nec *alterum*, quo lumen supplicium perpetuens fuerit velatus, nec *menfam*, super qua Paschalem agnum cum Discipulis sumpserit; nec *sanguinem* à Joanne profusum, nec *capita* deniq; SS. Apostolorum *Petri & Pauli*; nam quis de veritate harum reliquiarum nos certos reddat? Sed *Sellam* illam, in qua (ut ex ipsis Pontificiis multi Scriptores contentur)

sitentur) postquam foemina Virum mentita, & in Papam electa, fortè in viapartum edidisset, Pontificibus recens electis genitalia fuere attrectata, ne scilicet eadem fraus denuò fieret. In porticu quidem Ecclesiæ proximo duæ adhuc visuntur *porphyretica* cum Sede perforata; in quibus, ceu Marcellus refert, Archi Episcopus Corcyrensis, ex ordine sedit Pontifex, ut acciperet & restitueret claves Laterani; sive (z) ut humilis originis suæ admoneretur, quam etiam ob causam Chorus cecinit: *Suscitans de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum Principibus, & Solium gloria teneat;* Vnde & Sellæ (sit venia verbo) *stercoraria* dictæ. At illa ipsa, quæ ad explorandum sexum adhibita perhibetur, alibi quærenda est, nec à multis inde annis amplius usurpatur, ob eam, credo, rationem, quam Joannes Pannonius Episcopus Quinqueecclesiensis duplici hoc expressit disticho:

Non poterat quisquam referantes athera claves

Non exploratis sumere testiculis.

Cur igitur nostro mos hic jam tempore cessat?

Ante probat quod se quilibet esse Virum.

Quò & illud Marulli pertinet de Innocentio II X, è Cibonum familia oriundo:

Quid quaris testes, sit mas an femina Cibo?

Respice natorum, pignora certa, gregem.

Atque nunc quidem nobis sufficiat vidisse Sellas istas duas stercorarias: ex istis enim facillè imaginari nobis possumus, qualis nam tertix illius, quam *Probatricam* appellare liceat, facies atque figura sit. Age igitur, mi Viator, propinquemus nos hinc ad alia observanda. Ex Historia Sacra sine dubio didicisti, in exercitu M. Aurelii contra Marcomannos pugnantis fuisse Legionem Christianorum, quæ precibus per Christum ad verum & unicum Deum fufis sibi & reliquis copiis pluviam ad sedandam sitim, hostibus autem vehementem grandinem, ignem & flumina, quibus perirent, impetravit, inde LEGIO FULMINATRIX dicta: nec te latebit, Christianos sub Ethnicis Imperatoribus, dum persecutionum procellæ sæviebant, *sub terris* latuisse, repertos autem sive bestiis obiectos, sive aliis cruciatibus absumptos: scies etiam, *Candelabrum aureum & Tabulas Moysi* à Tito Vespasiano è Judæa in Italiam transportatas; & Sanctissimos Christianæ Religionis athletas, *Petrum & Paulum*, non in vinculis modò habitos, sed etiam cruce & gladio interemptos esse.

Ecce omnia hæc tibi proponit Roma: nam (aa) historia de Legione fulminatrice, præclarissimum fidei Christianæ monumentum, in illa v&grandi Antonini Columna, quæ firmo hodiernum pede stat, ab ipsis Ethnicis scalp̃ta est, in qua probè notandum, milites illos Christianos in Scutis suis Signum crucis habere: Ad Christianorum habitationes subterraneas, (bb) Sanctoque Hieronymo, quum adhuc puer esset, & Studiorum causa Romæ degeret, diebus Dominicis frequentatas, (cc) in & extra Urbem aditus patet: Locus ubi Christiani cum bestiis pugnantes ludum idololatriæ coacti sunt facere, est (dd) Amphitheatrum illud celebre, cujus rudera adhuc miramur: Cæterum ubi tot Martyrum myriades sanguinem & vitam profuderunt, illa est regio, quæ templo D. Pauli imminet, & *Campus Martyrum* dicitur: Effigies autem vera (ee) tam Candelabri aurei, quàm Tabularum Mosis marmoris, quo Arcus constat Titi Vespasiani, incisa est: & (ff) Apostolorum carcer ad radices Capitoli, locus autem supplicii, diversus est: nam Petrus crucifixus dicitur aut (gg) in Janiculo, aut in eo Vaticanis loco, in quo deinde pia fidelium manu sepultus est, ac tototerrarum orbe celeberrima constructa ejusdem Basilica cernitur; Paulus verò capite amputatus (hh) ad Aquas Salvias: Quod dum memoro, pariterque innocentium virorum merita æstimo, sacer quidam horror me invadit; quemadmodum & fieri solet in contemplatione ingentis illius (ii) *Petra Cajetana*, quæ si non dissiliit (ut Pontificii quidam dicunt) in die mortis Christi, quando petrae Judaicæ omnipotente Dei manu disruptæ fuere, tamen hiatu suo, quasi aperto ore saxea Christianorum quorundam corda inclamat, increpat atque dilacerat.

• profanus.

Jam si ea spectare placet, quæ Antiquitatum prophanarum numero inferri debent, nihil est, quod Theologiæ alumnus in Itinere Italico jure meritoque desiderare queat. Nam in diversis Italiæ civitatibus, præcipue autem in Urbe, quondam Terrarum Domina, aut propè eam exhibentur *Therma, Naumachia* loci, *Circi, Theatra, Amphitheatra, Arcus Triumphales, Aqua ductus, Columna, Obelisci, Mausolea, Prætoria & Tempia Gentilium*, è quibus ferè integra in hodiernum usque diem perdurant duo illa, quorum alterum (kk) Baccho dicatum fuit, alterum Diis ac Deabus Vniversis, Græco nomine (ll) *Pantheon* appellatum. (mm) *Rubiconem*, si lubet, minore quàm Julius Cæsar fecerat, periculo transire potes. (nn) In foro *Ariminensi* lapis erectus tibi dicit, Cæsarem in ipso stantem milites allocutum

allocutum fuisse, eosque ad arma contra æmulos suos tapessenda animasse. *Capuanam* regionem, quæ invictissimum aliàs Ducem Hannibalem deliciis superavit, absque detrimento peragrarè licet, nam inculta est hodiè, atque eremo, quàm voluptatum habitaculo, similior. Pisæ vas marmoreum publicè ostendunt columnæ ophiticæ impositum, quod, (oo) ut subscriptus titulus refert, tuit *mensuræ tributi*, quod Cæsari olim tributaria Civitas pendebat. (pp) Patavinum Prætorium custodit (qq) *Cineres Livii*, Historiarum Patris, & (rr) *Lapidem Cessionis Bonorum*, in quo, qui solvendo non erant, nudis natibus sedere: Genua (ss) *Rostro*, quod hodiè in toto Orbe unicum reperias, tanquam incomparabili trophæo superbit, idque armamentarium ingressuris conspiciendum porrigit, quasi omnia, quæ intus sunt, cimelia præ hoc contemneret: & Torcellæ, Venetarum Insularum haut ultima, fenestris templi Cathedralis affixas etiam nunc habet duas sat densas *valvas*, quæ è vivo saxo excisæ sævas Barbarorum irruptiones, quum tormenta bellica nondum essent nata, sanè eludere poterant. Huc fortè etiam quis referret *pieturam* illam, quæ in *Palatii Veneti aula*, à quatuor portis nomen ferente, conspicitur, ita quidem, ut Dux Serenissimus solio insidens & Consiliariis suis Senatoribusq; stipatus duos ante se stantes audiat Legatos, quos (tt) vulgò ajunt ab Illustrati Magistratu Norimbergensi, Leges Tutelares petendi causa, missos fuisse. Verùm hoc non nisi humani cerebri figmentum est: petitæ enim atque impetratæ sunt Leges istæ non per Legatos, sed literis; (uu) nec qui de publicis Venetorum picturis peculiarem in lingua Italica librum scripsit, illam de Norimbergensi, sed de Legatione alicujus Status Veneti interpretatur: Quod sanè cum habitu Legatorum, qui in tabula picturæ visuntur, eleganter convenit; amicti enim sunt togis longis, pelliceam simbriam habentibus, quibus Doctores, qui plerumque Oratorum munere funguntur, in illis terris uti solent. Sed quid tam diu de Antiquitatibus Puteolanis & Bajensibus nihil dicimus? Neapoli Puteolos eunti transeunda est illa *Crypta*, quæ à vicina Urbe, *Neapolitana* dicitur: opus sanè admirandum, quo Græci (ut videtur) Cumis habitantes, ut recta Neapolin ire possent, montem Pausilypum ad passus circiter mille perforarunt: Nihil (ut *epist. 57.* Senecæ verbis utar, *illo carcere longius, nihil illis faucibus obscurius, qua nobis præstant, non ut per tenebras videamus, sed ut ipsas. Cryptæ huic* (si Servio & communi hominum relationi credimus) super-

impositum est Pœtarum principis *Virgilii Sepulcrum*, in quo olim steterunt novem columnæ, supraque eas urna cineres Pœtæ servans, cum hoc, quod ipse sibi fecerat, Epitaphio:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc

Parthenophee: cecini Palsua, Rura, Duces.

At omnia pessum ivere, nuda modò atque infirmior è lateribus exstructa ædícula superest; & paullo inferius, ubi tamen adhuc propectus datur in Insulam Capreas & Oceanum, *locus, in quo idem Pœta carmina solitus est condere*, carmina lauream promerita; unde & ipsa Natura gratitudinis ergò laurum ibi produxit atque etiam nunc conservat. In via Puteolana porrò occurrit *Antrum Canum*, in quod immissi canes ubi sulphureum (quem alii pestiferum credunt) halicum acceperere, velut vertigine obruuntur, ut mortui videantur. Remedium autem in propinquo est: extracti enim & lacui *Agnano* immersi, protinus vitam, quam videbantur amisisse, recipiunt. *Monti Novo* è cineribus & pumicibus, quos igneus terræ motus anno xxxiix. superioris Seculi ejecit, orto imminet padera quædam, quam Ciceronis illam porticu & nemore celebratam *Academiæ* fuisse plurimi censent, Plinius verò littori superstitisse scribit: In quo quidem sibi invicem minimè contrariantur: constat enim, mare aliquantum inde recessisse. Heic jam viator noster ab Antiquitatum Interprete, qui ortum suum è Ciceronis familia deducit ejusque nomen gerit, cætera indoctus & infirmæ conditionis homo, egregiè falli potest, (xx) nisi ipse Autores de iis consulat: Nam *pila illa lateritia, quæ prope Puteolos* in mari adhuc stant, non pontis à Caligula Bajas usque strati, sed munimentorum portus Puteolani reliquæ sunt; fecit enim ille pontem ex onerariis navibus inter se colligatis, non verò è lateribus aut saxo: Nec *Crypta Sibyllæ*, lacui Averno adjacens, ejusdem habitaculum fuit, quippe quod Cumis erat, sed Cimmericorum potiùs vaticiniorum, aut transitus saltim, fortè à Cumanis factus, ut in plana via Bajas pervenire possent: Nec *Campi Elysii* illi sunt, qui juxta Mare Mortuum si ve portum Julii monstrantur; nam in Cumano agro quærendi sunt Nec *Centum Cellæ* ergustula fuerunt, in quæ Nero tyrannus homines damnârit, sed cisternæ potiùs, quibus aquæ vel in potum classiorum, vel ad irrigationem hortorum asservatæ; quem etiam in sinem haur inde procul facta exstat *Piscina Mirabilis*, 48 pilis inixa, quæ quatuor ordinibus numero quaternario distributæ Symmetri-

am quæ-

am quintuplicis portus per elegantem longitudinem efficiunt: Nec *Mercatus Sabbathi* locus fuit Solis mercatoribus solo die Sabbathi frequentatus, sed Circus, in quo ludi celebrati: Nec fortè etiam *forum* ille, paululum supra terram exstans, & Sphingum gryphum similitudinemque animalium insculptis simulacris ornatus, Agrippinæ Sepulcrum est. sed particula domus, quam Augusta illa ibi habuit. Ut jam villas præteream *Pompeji, Marii, Casaris, C. Calpurnii* Pilonis, *Horrensi & Vatia*. Nec de *Acheronte* quidquam dicam, ne eum morissem videar. Has & similes alias Antiquitates Peregrinator Sacer rectè, nî fallor, peruestigat: neque enim tantum apud probatos Scriptores, quorum lectio ab ipso requiritur, illarum fit mentio, sed & in Ecclesia vel Academia loquenti usui esse possunt. Ceterum non volumus, ut Noster ille Antiquitatum studio nimis sit deditus, eosve imitetur, qui rugas & senectutem depereunt, & singula quæque, ut Belgæ caseum, situ & mucore æstimant, quique ad quodvis Saxum senio obesum vel arcis rudera moras faciunt, atque in eorum contemplatione dum diutius attentè & stupentes hærent, pænè itineris suscepti obliviscuntur. Temporis habenda est ratio, mi Viator Theologice, idque alia etiam, quæ observari merentur, sibi postulant. Quænam verò illa sunt?

Primum quidem celebriora Naturæ opera: ea enim tibi servantur instar speculi, è quo bonitatem atque potentiam Creatoris sive ipse percipias, sive aliis ostendas. Neque eorum penuria est in Italia, imò ne in ejusdem quidem finibus. Nam in principio statim expandunt se illa montium juga, quæ vertice suo cælum attingere videntur, quorumque particulae fortè avulsæ atque in planum delapsæ magnitudinem domus haud parvæ exæquant. De *Alpibus* me loqui facile ipsi conjicitis. Neque illæ Viatorem statim dimittunt, sed per integrum octiduum detinent, ut Conditoris magnitudinem inde metiens vel in corde suo dicat: *Magnus Dominus, qui hac fecit!* Ex *Alpium* carceribus emissum excipit *Lombardia*, post *Campaniam Felicem*, quæ meritò Liberi Cererisque Certamen dicitur, omnium regionum & elegantissima & fertilissima. At iam cautos atque circumspectos esse nos oportet, prope enim sumus *monti ignivomo*, à cujus faucibus Plinius historicus, dum curiosius inspiceret, raptus atque devoratus fuit. Age igitur, postquam voraginem Vesuvii hujus fumantem vidimus, atque unum alterumque quasi *romachantis* strepitum audivimus, descendamus protinus: Nam ipse,

III.
ad illustrandum positorum & præclariora opera
Natura

Sir. 43, 5.

ipse, qui ad radices montis à Pro Rege Neapolitano erectus est (yy) lapis, tugere nos jubet. Sed vereor, ne, dum Charybdin vitare volumus, in Scyllam inciderimus; ecce enim nos delatos in *Forum Vulcani*, quod vulgò *Solfatara* dicitur, *campum circumquaque inclusum supercilii ignitis, quæ passim tanquam è caminis incendium magno cum fremitu expirant.* Viden, Viator, ut solum omne sulphurea arena flaret? ut aurati scrobium margines vivo sulphure rutilant? ut nigro exhalante fumo cælum obducitur? Audin, ut scrobium aliæ velut ingentis crepitu flammæ itrepunt, aliæ fervent ebulliente aqua? ut pedes pulsata humus reboat? Parum abest, quin credam, nos supra Tartaræ domus tectum consistere, quo rupto mox intera omnis turba detegenda sit: at Purgatorii hunc locum esse, quisquis vult, credat, ego non credo, sciens, fabulam illud esse atque figmentum. Sed quàm horribilis est locus iste, tam salutaris & idem *lib. 31. c. 2.* est: nam originem suam inde sumunt (zz) *Therma Bajenses*, de quibus verè Plinius: *Nusquam largius quàm in Bajano sinu emicant benigna aqua pluribus auxiliandi generibus, alia sulphuris, alia aluminis, alia salis, alia nitri, alia bituminis, nonnulla & acida (salsæ mixtura; vapore quoq; ipso aliqua profunt: tantaq; eis est vis, ut balineas calefaciant, ac frigidam etiam in solis fervere cogant.* Obsonia quoq; percoquunt. Jam generatim nervis profunt, pedibusve aut coxendicibus, alia luxatis fractisve. Inaniunt alvos, sanant ulcera. Capiti, auribusq; privatim medentur. Oculis verò Ciceroniana. Verè ita Plinius: nam nihil iltis aquis salubrius esse, quotidiana testatur experientia. Dolendum modò, non omnes earum fontes adhuc esse integros: nã olim affixæ iis erant (aaa) Inscriptiones & imagines lapideæ, quæ virtutes eorum, & quæ ratione usurpandi essent, adeò rectè indicarent, ut jam vulgus Medicorum opem negligeret atque huc tanquam ad Æsculapii Sedem feliciter concurreret. Quid autem Medici Salernitani? (bbb) Tres ex iis lucrum suum publicis comodis præponentes, conscensa cymba Bajas navigarunt, & imagines pariter atque inscriptiones nocturno tempore confregerunt. Sed ut semper ultio divina malefactoris parata est, ita nec invidi isti atque avari effugere eam potuère: nam quum domum reverterentur, exarsit repentina tempestate pelagus, (ccc) eosque vivos absorpsit, ut nimirum per aquas punirentur, qui contra aquas peccaverant.

IV.
& Artis

Hactenus de Operibus Naturæ singularibus, à quorum consideratione si vobis videtur è re esse, ut Sacrarum Musarum alumnus se con-

se convertat ad insigniora opera Artium , nulla ferè est terra hacin parte felicior Italiâ: In ea quippe sedem fixit *Architectura*, in ea florec *Pictura*, in ea caput effert *Sculptura*, in ea viget *Musica*, & *Theatrica* in ea regnat. Adeat, qui hæc non credit, adeat modò celebriores Italix urbes, Genuam, Mediolanum, Venetias, Florentiam, Romam & Neapolin, & verum, imò minus quàm par est, me dixisse fatebitur: nam ars dicendi in me tanta non est, ut *Vitruviorum*, *Apellum*, *Praxitelum*, *Orpheorum* & *Terentiorum* Italicorum divina opera satis describere atque celebrare possim.

Neque verò etiam id à me requiritis, Auditores benevolentissimi, quin potius aliud argumentum, unde Italici Itineris sacra utilitas probetur, expectatis. Ne igitur expectationem vestram fallam, extra omnem controversiam esse autumo, Theologiæ Studio optimos quosque Concionatores audiendos atque ad imitationem trahendos esse: Habet enim studium Homileticum cum aliis hoc peculiare, quod magis ex auditu & visu quàm lectione discatur: Certè Elocutio, quæ Pronunciationem & Actionem complectitur, atque Anima Orationis habetur, è vivo organo feliciùs hauritur, quàm è præceptis. Iam verò quanquam Germania puriori doctrinæ addicta, atque in ea Urbsetiam Norimbergensis nostrumque Oppidum habeat Viros, qui in Sacra Eloquentia excellunt, pace tamen eorum dixerim, Italiam hac quoque in parte esse beatiorum. Nec mirum; Etenim quum Nostris sæpè vix dies unus aut biddum suppetat ad Concionem elaborandam memoriæque mandandam; illis non unius modò septimanæ, aut mensis, sed integri anni, imò plurium quandoque annorum spatium conceditur, neque turpe est eandem cramben non bis duntaxat, sed pluries apponere: Ita enim quasi usu receptum est apud eos, ut qui conciones Quadragesimales prima vice in pago habuit, easdem anno sequente in oppido, tertio in urbe mediocris spatii recitet, donec postea in majores, ac denique in maximas transeat. Hinc fit, ut Homilias suas sæpius emendatas, sæpiusque memoriæ infixas felicissimè tandem habere possint, populusque eos tanquam *Augustinos* accuratè docentes, *Hieronymos* graviter admonentes, *Ambrosios* suaviter consolantes, *Hilarios* nervosè refutantes, *Cyrillos* terribiliter fulminantes, *Chrysostomos* flumine orationis abundantes, & *Basilios* commotione affectum corda humana expugnantes, admirabundus audiat, finitæque concione læto susurro, tanquam solenni acclamatione, favorem

V.
Ad concionatorum optimorum imitationem

(ddd) adeò perfectis oratoribus contestetur, & iis quasi triumphum canat. Quum verò tales sint Concionatores Italici, quis vitio vertat Homiletici Studii Candidato si eos audiendi, &, quantum licet, imitandi causa in Italiam se conferat, præsertim qui jam gnarus est aurum à scoriis, hoc est, puram ab impura doctrina discernere? Quanquam, ut verum fatear, inter eos non desunt, (eee) qui in concionibus suis à fabulis abstinēt, atque hoc agunt, ut corruptos hominum mores beneficio Scripturæ & Ecclesiæ Patrum repurgent, vitamque Christianam ac piam è fuga retrahant.

VI.
ad melio-
rem pro-
nunciati-
onem

Atque iidem Oratores Sacri probè scientes, non satis esse, ut Homilia elegans conscribatur, nisi eadem decora exornetur pronuntiatione, in hoc potissimum incumbunt, ut suavissima & distincta pronuntiatione utantur: In quo certè Germaniæ Superioris incolæ (date veniam Populares verum dicenti) sæpè negligentiores sunt: quid enim magis tritum est, quam quod simplicem consonantem pronunciamus ut duplicem, aut duplicem ut simplicem, b pro p, f pro v, d pro t, & sic vice etiam versa? Quæ & similia vitia corruptæ Elocutionis, magno cum fastidio doctarum & delicatarum aurium audiuntur: quin sæpè obstant, quò minùs oratio, quamquam eruditissimè conscripta, ab aliis percipiatur, & scopum attingat Ita, referente communi Germaniæ Præceptore, Philippo Melancthone, accidit Legatis VVirtenbergicis: quantumvis enim viri docti, eloquentes & magna auctoritate præstantes essent, tamen eorum pronuntiatione & peroratio tam crassa & ingrata Cardinalibus & Pontifici Romano fuit, ut indignabundus illos absque responsione dimisisset, re infecta, nisi Capnio veluti interpret suaviore elocutione illorum errorem correxisset, atque delicatioribus auribus satis fecisset. Sed quid peregrinum exemplum repeto, quum domesticum ad manus sit? quod vobis, qui Horas Subcissivas doctissimi Camerarii legistis, non potest non esse notum. Cùm enim Legatus Regis Galliarum Nicolaus Herlæus, D. de Sanci, qui in progressionibus Juventutis & distribuendis præmiis in hoc nostro Altdorffio auditor atque Spectator adesse non dedignatus erat, à Patritio quodam Norimbergensi, tunc adolescente & Claſſico adhuc, elegante oratione extemporanea exceptus, ei que gratiæ peculiare pro honorifica præsentia actæ essent, nihil aliud desideravit Vir Amplissimus idemque eruditissimus, quàm politiorem, cultiorem & molliorem pronuntiationem, ita ut diceret, se pleniorē sensum eorum, quæ dicerentur, asse-

Cent. 3.
cap. 70.

tur, assequi non potuisse. Equidem facile huic vitio remedium esset, si Præceptores, quibus prima juvenus concredita est, eam ad cultiorem pronuntiationem assuetacerent: Verum hoc non fit, & vix etiam sperari potest, quoniam ipsi malè pronunciant. Quare apud alios ea tandem addiscenda est; inter quos quum in Italia Oratores Ecclesiastici caput efferant, quantum lenta solent inter viburna cupressi, meritò eos Sacræ Eloquentiæ cultor audiat atque imitetur.

Jam de Linguarum studio quid judicatis Auditores? nonne illud Theologiæ Studio in signè utilitatem præbet, aptumq; reddit, partim ut Sacræ Scripturæ fontes adire, partim ut ejus Versiones inter se conferre, imò & cum peregrinis, qui præter patriam ipsorum linguam nullam aliam callent, agere, eorumque libros evolverè possit? Loquor autem de *Hebræa, Syriaca, Arabica, Græca, Italica, Gallica, Belgica & Anglicana*. Et illæ quidem in pluribus Germaniæ Universitatibus, in ipsa etiam Altdorffina nostra commodè addisci possunt, ubi in Græca & Orientalibus linguis excellentissimos habemus Professores; attamen fateri oportet, eas certo respectu multò felicius excoli in Italia ejusque duabus præcipuis urbibus, Venetiis & Roma, ubi aquas ex ipso fonte bibere, hoc est, Italicam cum Italis, Gallicam cum Gallis, Anglicanam cum Anglis, Belgicam cum Belgis, Græcam cum Græcis, Syriacam cum Syris, Arabicam cum Arabibus, & cum Hebræis tam Orientalibus quàm Occidentalibus Hebræam exercere, si lubet, licet. De *Hieronymo*, inagno illo Ecclesiæ Doctore, notum est, eum in Orientem profectum fuisse, ut linguam Hebræam disceret. Quid ergo? culpandusne erit officii Sacri Candidatus, qui in Italiam abijt tot tantasque lingvas si non discendi, saltim perdiscendi & excolendi causa?

Denique si *ffff* Bibliothecæ publicæ, in qua magnus est & impressorum & manuseriptorum librorum numerus, adeundæ sunt bonarum sacrarumque literarum Studioso, haud scio, an Italia in hisce cuiquam alteri regioni vel tantillum cedat: nam quid venerabilius est illâ *D. Marci*, quæ Venetiis? quid nobilius *Ambrosiana*, quæ Mediolani? quid instructius *Laurentiana*, & *Medicæ*, quæ Florentiæ? & quid pretiosius *Vaticana*, quæ Romæ est? Quibus hodiè meritò addas, quam *Cardinalis Barberinus*, Purpuratorum Apollo, in sua domo multis sumptibus erexit, & publico bono consecravijt. Dum yerò ita noticiam librorum sibi comparabit Peregrinator

VII.
ad Lin-
guarum
studium

VIII.
ad Libro-
rum &
Viro-
rum
docto-
rum
noticiam
acquiren-
dam

grinator noster, eâdem via in amicitiam quoque perveniet magnorum clarissimorumque Virorum: Nam et si Italia non amplius, ut olim, abundat doctis ingeniis, pauca tamen illa, quæ habet, doctissima esse, nemo negare potest. Atque ex iis, ut duo magna luminaria inter stellas minores eminent *Octavius Ferrarius, & Antonius Magliabechius*, ille Eques & in Athenæo Patavino Eloquentiæ & Græcæ Linguæ Professor, hic in florentissima Florentiæ Vrbe Bibliothecarius, ille ob incomparabilem suam alter Cicero, hic ob felicissimam juvenis Principis informationem alter Aristoteles, ille ob gravitatem ac ætatem venerabilis, hic ob summam humanitatem amabilis, uterque ob singularem eruditionem non modò quibusvis Musarum cultoribus, sed Regibus etiam ac Reginis Principibusque Viris magno in pretio habiti. Atque hoc in iis laudandum est, quod, quamvis in tanto æstimationis fastigio constituti & negotiis gravissimis pænè obruti sint, neminem tamen, qui honestas disciplinas colit, liminibus suis arceant, sed quàm maximè curent, ut unumquemque & doctiorem & meliorem dimittant. Jam si Gaditanus quidam Romam profectus fuit, Plinium visendi causa, quantò magis digni sunt Duumviri isti, ob quos etiam Sacrarum Musarum alumnus Italiam salutet, quippe qui non Plinium duntaxat, sed quotquot Græcia pariter ac Latium Scriptores probos in lucem protulit, vasto atque improbo studio suo exhaustere?

Argumentum
totum à
τακτάσει
αυτῆς.

Quando igitur Italicum Iter tam multis modis utile est, nempe ad Ritus & Superstitiones ad verfarum Ecclesiarum observandas, ad Antiquitatem tam Ecclesiasticam quàm profanam notandam, ad Naturæ & Artis opera lustranda, ad Concionatorum optimorum imitationem, ad meliorem Pronunciationem discendam, ad Linguarum exterarum studium, ad Librorum & Virorum doctorum notitiam acquirendam; nemo erit, credo, qui Theologiæ Studiosum in Italiam, dum sumptus, ætas & occasio sinit, iter susipientem, aut inde reversum, reprehendat, aliisve reprehendendum offerat.

Conclusio.

Quisquis autem illuc te confers, vide ut eos fructus, quos descripsimus, imò etiam plures, quàm descripsimus, domum referas. Sunt qui pro auro carbones, pro rosas spinas colligunt, quando delicias ac vitia Italica, quæ nec pauca sunt nec parva, cæco impetu sequuntur; at tu, qui Sacris studiis initiatus es, cave ne quam iis maculam affrices, aures obtura cum Vlysse, ne Sirenum cantus te seducant, immune conserva pectus tuum ab omni impuritate, nec quidquam

quam decerpe, quod lætitiæ bonæ conscientiæ possit sufficere: & nisi tali animo instructus sis, prorsus ineptum te iudicamus ad peregrinationem, memores sapientissimæ illius legis, quam Basilii M. Episcopus Cæsariensis hisce verbis complexus est: *Peregrè amandetur, qui proficisci potest citra animæ suæ detrimentum.* In Patriam reversus ne despicias alios, qui domi manserunt, nec vel voluntatem vel occasionem habent peragrandi terras alio sub sole calentes; sed quantum illi interea in otio suo præstiterint, inquire, & si quid tu boni didicisti, eoque nomine ab iis rogatus fueris, candidus imperti. Denique spartam, quam nactus es, omni fide ac diligentia orna; ritus patrios sectare, nec unquam itinera tua iacta, quia (ut id, quod B. Hieronymus de Hierosolymis scripsit, ad metropolin Italix accommodemus) *Non Roma fuisse, sed Roma bene vixisse laudandum est;* quin eò tandem annitere, ut ipso opere exprimas, quod Romani veteres Hieroglyphica structura templorum Virtutis & Honoris indicabant, quæ non nisi unam habebant portam principalem, ita ut in Templum Honoris nemo pervenire posset, nisi qui per Templum Virtutis transisset. Virtutem igitur sectare, mihi Viator Sacer, sed veram & Christianam; ita fiet, ut Honorisque verus & Christiano dignus, si non in vita, tamen post fata, si non apud homines, certe apud Deum, te sit excepturus.

Atque hæc orationi meæ colophonem imponerem, nisi pietatis, gratitudinis, observantiæ atque humanitatis debitum prius à me persolvendum esset. Instare jam video diem illum, quo initium professionis meæ Theologicæ erit faciendum. Ardua sanè hæc est functio non modò ob sublimitatem rerum, quæ tractandæ sunt, sed etiam ob insignem eruditionem atque indefessum studium, quibus eam ornavit, dum viveret, celeberrimus DÜRRIUS, Affinis atque Præceptor meus desideratissimus. Attamen tu, qui spartam illam in me devolvisti, O æternæ ac benignissimæ DEUS, Pater Sapientiæ, vires quoque mihi concedes, ut eam ritè obire sustineam; Illumina, quæso, mentem meam, largire mihi Spiritum Antecessoris mei; aut saltem aliquantillum ejus, & fac, ut omnes labores mei cedant in sacrosancti Nominis Tui gloriam, ac Studiose Juventutis emolumentum.

A Divino Numine ad Vos me convertito, Dii terrestres, Magnifici, Nobilissimi, Maximè Strenui atque Prudentissimi Domini SCHOLARCHÆ (liceat enim absentes tanquàm præsentem venerari)

ri)gratiasque Vobis ago ingentes, quod ad honorificum hoc munus ab Illustri Magistratu, cujus non infima pars estis; mihi decretum me non modo è peregrinis oris vocare, sed & reversum gratiosè excipere, & plus una vice constantem benevolentiam atque patrocinium vestrum mihi promittere volueritis: Effecistis hoc ipso, Mæcenates optimi, ut observantiam atque obedientiam debitam non prius Vobis sim substracturus, quàm anima corpusculum hoc reliquerit.

Multum quoque Tibi me debere fateor, re & nomine MAGNE FEZERE, Universitatis nostræ Procancelarie Magnifice, nam absque tuo consilio demandatam mihi hanc partem non fuisse certò scio. Servet Te Deus felicem ac florentem, Tuamque Domum, totius non modò Civitatis, Academixque & Reipublicæ patriæ, sed aliorum etiam S. Rom. Imperii Statuum Oraculum omni bonorum genere repleat, mihiq; facultatem concedat, ut animum Tibi devinctissimum ipsò opere exhibere atque demonstrare queam.

Sed ô me felicem, qui è vultibus vestris, PATRES ACADEMICI, omnem favorem atq; amorem mihi tam certò polliceri possum, quàm è Solis splendore diei serenitatem! O me felicem, dum eorum lateri admotus sum, qui mihi olim aut Præceptores fuerunt, aut Commilitiones, aut certè auctores, imò è quibus tres ipse etiam Pater meus (cujus anima sit in benedictione!) hoc in loco (ggg) Collegas, atque (bbb) unum ex illis tribus, venerabilem nunc Senem, multisque ingenii monumentis in Rep. literaria celebratissimum, quondam in Philosophia Præceptorem habuit, nec unquam satis laudare potuit. Recipite igitur, Viri æstumatissimi, quando Superis ac Prudentissimo Senatui sic visum est, recipite pro Collega discipulum, & discipuli primum, deinde etiam Collegæ filium, commilitonem, amicum & cultorem vestrum, & periculum facite, num qua erga Vos in me sit fides, num qua integritas, num quod interveniendi studium. Emoriar, atque indignus sim Sacro munere, nisi omnes vires adhibiturus sum, ut me Vobis ex asse probem.

Quumq; Vestri causa huc venerim, Pereximii atque Ornatissimi DNN. STVDIOSI, Sacrarum literarum Alumni, nimirum ut in Theologiæ studio & publicè & privatim vobiscum me exerceam, nolite dubitare, me omnem operam daturum, ut officium seduli atque fidelis magistri impleam, vosque ad munera sive Ecclesiastica
sive

sive Academica, quantum in me est, & officii mei partes permit-
tunt, aptos atque idoneos reddam. Si quid grati etiam reliquo No-
bilissimorum Pectorum Cœtui, sive Civilis Prudentiæ, sive Artis Sa-
lutaris, sive Sapientiæ caltra sequantur, præstare poterø, illud om-
ne bona fide iis jam offero, ac suo tempore lubens lætusque præ-
stabo.

DIXI.

NOTÆ.

Ad pag. 4.

(a) *Levi sculptura*) quam Itali *mezzo rilieuo* appellant.

Ad pag. 5.

(b) *Sigillum*) Figuram istiusmodi Sigilli sive Panis Sancti duplicem
delineatam datus in Tabula sub numero I. Confet de hoc & sequen-
tibus Goari Not. in S. Chrylostomi Missam, & Zimmerm. lib. *Fl-
unt non nascuntur Christiani* pag. 342.

(c) *Lanceam*) Figura II. eam tibi exhibet.

(d) *In Sancto Disco*) Eum repræsentat Figura III. ubi notabis majore
illam panis particulâ, quæ ad dextram Sigilli est, positam esse in me-
moriâ B. Virginis Mariæ, reliquas novem ad sinistrum latus in ho-
norem Sanctorum, inferiorem majusculam pro Sacerdote, & minus-
culas pro ejusdem vel demortuis, vel adhuc viventibus amicis &
consanguineis.

(e) *Asteriscum*) sive stellam, quam exhibet figura IV.

Ad pag. 6.

(f) *Flabello*) Figuram ejus vide sub numero V.

(g) *Cochlearis parvuli*) quod figura VI. expressum est.

Ad pag. 7.

(h) *Creationes* sive *Sanctorum* sive *Beatorum*) Illæ Canonizationes,
hæ Beatificationes proprie dicuntur. *Canonizationem* hæc præce-
dunt: 1. Regis cujusdâ pro Canonizando, qui ante 50. aut minimum
40. annos demortuus sit, reiterata petitio. 2. commissio ad forma-
dum processum. 3. Inquisitio in vitam & gesta Canonizandi. 4. Re-
latio commissionum. 5. Relatorum in Consistorio examinatio. 6.
Examinatorum, an Miracula mereantur appellari, sine quibus nulla
Canoni-

Canonizatio procedit, discussio. 7. Secreta Consistorii decisio. 8. Canonizationis publica manifestatio. 9. Temporis, quo Canonizatio peragi debet, determinatio. Ipsa autem peractio publicæ solennitatis fit impensis Regni illius, in quo natus fuit. Solennitatis concomitantia sunt Genuflexio & Oratio pro evitando errore, & ut Deus corda illuminare velit tam Papæ quàm Cardinalium; item Canonizati Publicatio cum Recitatione illius miraculorum, & Offertorium, quo Papæ præsentantur candelæ albæ cereæ, vinum in doliolo argenteo inaurato, panes & turtures in cavea. Fit etiam Celebratio Missæ in ejus honorem, & demum Alcriptio in Matriculam Sanctorum, & Suspendio Vexilli in Ecclesia D. Petri.

Beatificatio in hoc distat à Canonizatione, quod nec tot solennia, nec ita accuratum processum requirat, nec universalem, sed solum in particulari loco determinatum tribuat honorem. Utraque non nisi à Papa conceditur: In hac quidem, ut Beatus N. appellari possit, & certo tempore ac loco, Officium Missale illius celebretur memoriz. *Sprengerus in Roma Nova p 114. 115.*

Anno 1675. qui erat Jubilæus, d. 21. Apr. sive Dominica in Albis, *Joannis de Cruce*, Hispani, ex ordine Carmelitarum discalceatorum, Beatificatio fiebat hoc modo: Positis in Choro Basilicæ D. Petri ritè organis, dum Musicus concentus personabat, Clerici cum Cardinali quodam sacris vestibus & mitra instructo solenni pompa templum ingrediebantur, & in prædicto Choro omnibus confidentibus, unus illorum consensu suggestu, qui inter duo organa positus erat, Bullam Pontificis clara voce prælegebat, huius tenoris: Satis jam notum esse, quod Joannis de Cruce Hispanus vir fuerit valde & doctus & pius. Non dubitare igitur Papam, illum ob virtutes tam Theologicas quàm Morales in cælo cum reliquis Electis jam triumphare; rogatum autem eo nomine ab Hispaniarum Rege, ut prædictum Joannem de Cruce in numerum Beatorum referret, eundem jam pro tali declaratum velle & potestatem facere, memoriz ipsius altare in tribus locis erigendi. His dictis, extra templum, ut manifestatio Beati latè per Urbem innotesceret, ignis subdebatur vasculis pulvere tormentario plenis, & velo pariter à pictura, in qua novus Beatus genibus flexis in habitu orantis extabat, remoto, populus omnis in genua procidebat, eumque adoratione venerabatur.

(i) *Agnus Dei*) Placentulæ illæ contra omnia mala Diabolica conferre

conferre creduntur, Consecrantur à Pontifice anno sui Pontificatus primo, & quovis postea Septennio. Nimirum postquam ille privatim cum aliquibus Cardinalibus peregit officium Missæ, petit Cameram Benedictionis, in qua indutus amictu, cingulo, stola & mitra, consecrat aquam, & Cardinales sacras monetulas in eam injectas extractasque detergunt, rursus deinde à summo Pontifice benedicendas. *Sprenger* in Roma Nova p. 118. Anno 1675. d. 18. Apr. (erat Dies Jovis post Dominicam Resurrectionis) fiebat secunda vice hæc ceremonia à solis Cardinalibus, qui albo linteo cincti cochlearia haud parvæ magnitudinis argentea tenebant, quibus placentulis illis aquam consecratam affundebant. Scilicet hoc erat Agnos Dei lavare.

(k) *Rosa & Gladii benedictionem*) In quarta Quadragesimæ, Rosa, & in nocte Natalis Domini, à Papa benedicuntur Gladius, ut hoc magnos Reges, Rosa verò Reginas & Principes matronas donet. *Adi Casal. de Ritib. Vet. Christian. p. 336*

(l) *Anni Jubilæi*) Qui vigilia Nativitatis Domini inchoatur, & finitur eadem vigilia sequentis anni. Bonifacius II. anno MCC. primus Jubilæum instituit quolibet anno centesimo, & visitandas proposuit Basilicas Divorum Apostolorum Petri & Pauli. At Clemens VI. anno 1350. statutum illud mox abrogavit, & centesimum in quinquagesimum contraxit, adjiciendo ulterius Ecclesiam D. Joannis Lateranensem. Denique Sixtus IV. anno 1475. Jubilæo annum vigesimum quintum posuit, adjecta ulterius Ecclesia D. Mariæ Majoris. Atque hic ultimus annorum numerus hætenus à Pontificibus observatus est, celebrante Jubilæum Clemente II. anno 1599. Urbano II. anno 1625. Innocentio X. anno 1650. & Clemente X. anno 1675. Atque hodiè visitantes ad VII. Ecclesiarum (de quibus infra) altringuntur accessio nem.

(m) *Excommunicamur*) Eodem, quo nos excommunicamur tempore Papa populo suo solennem dat benedictionem, quemadmodum etiam facere solet die Resurrectionis, & festo Ascensionis Christi. Ubi quidem notandum, id quod de loco hujus ceremoniæ diximus, esse nimirum *porticum Basilicæ D. Petri*, intelligendum esse de hodiernis Pontificibus: priores enim aliis in locis eam peregere, in porticu scilicet vel palatii Pontificalis, vel D. Petri in vinculis, sive D. Marci, sive D. Joannis, quem ultimum Sixtus V. specialiter benedictionis in usum extruxit.

(n) *Nummus aureo & argenteo*) Argentei figuram, quæ quidem cum aurei figura coincidit, æri incidi curavimus sub num. VII.

(o) *Porta sancta*) Hujus, apertæ tamen, faciem ostendit nummus alter, inter Figuras locum tenens IIX. sive ultimum. *Sancta* dicitur à Salvatore nostro, cui Hierosolymis sæpius transitum præbuisse dicitur. Sunt quidem & alibi Portæ Sanctæ, nempe in Ecclesia D. Pauli, D. Joannis Lateranensis, & D. Mariæ Majoris, sed in hoc est differentia, quod Paulina à Decano Cardinalium, Lateranensis, & Mariana à templorum istorum Archipresbyteris, sola autem Petrina sive Vaticana ab ipso Pontifice aperitur. Ubi hæ observantur ceremoniæ. Vigilia nativitatis Domini nostri Pontifex per aliquot conclavia quum pedibus incessit, sumitur pro more à Satellitibus suis, conspiciendus in Sella sua ordinaria. Processio fit cum toto Clero; principales albo amictu incedunt, cereum candidum ardentem portantes, qualem & ipse Papa gerit, in dextra habens annulum Pilatoris. Vbi ad portam appropinquat, resumpto prius quietis interstitio, in genua procumbit, in præsentia sui Patris Confessoris, preces aliquas tundens; quo facto resurgit, capitque malleum aureum, & eo portam ter percutit, intra templum dispositis, qui ad portam diruendam atque in terram deijciendam parata habent instrumenta. Ad primum ictum altius Papa ita loquitur: *Aperite mihi portam Justitiæ.* respondet Capella: *Ingressus eam confitebor Domino.* Ad alterum sonum: *Introibo domum tuam Domine,* recinente Musicâ: *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Peracto tertio & ultimo pulsu, ita finit Papa: *Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus.* Cum responderunt modulantes: *Qui fecit virtutem Israel,* ruit porta, minutim contracta. Tum, tradito malleo aureo alicui è suis, Pontifex operto capite templum ingreditur, interque eundem recitat illa verba: *Domine exaudi orationem meam. Hæc est dies lætitiæ, quam nobis fecit Dominus, jubilemus & exulemus in illa.* Quod dum fit, omnes reliquæ Templi portæ clausæ sunt, populusq; superstitione cæcus catervatim ruit in lapides, ut ex his in memoriam Annii aliquos tollere, & sacræ sequentis ævi recordationi relinquere possit. Interim vexilla in apice muri Castelli S. Angeli volitant, tormenta que exploduntur bellica. *Sprenger in Roma Nova p. 124. 125.*

(p) *Ecclesia veteris Doctorum*) Quorum quidem statua non est ea, quam habuerunt, sed longè major & Colossifixa.

Ad pag. 8.

(q) *Septem Templorum visitationes*) Sunt illa S. Petri, S. Pauli, S. Mariæ Majoris, S. Joannis Lateranensis, S. Crucis in Jerusalem, S. Laurentii extra Urbis mœnia, & S. Sebastiani : pro quo ultimo, quia nimis est remotum, nec faciliè ab omnibus uno die adiri potest, à nonnullis indultu atque privilegio Pontificis visitatur Ecclesia S. Mariæ Populi.

(r) *Processiones solennes*) Multæ quidem earum fiunt singulis annis, plurimæ autem & maximè conspicuæ anno jubilæo. Nam ipsi non solum Prælati & aliæ personæ illustres, sed Cardinales etiam, mandato quidem atque autoritate Capitis ipsorum, Papæ, peregrinis recipiendis obviam eunt, nec baculo minùs quàm habitu Peregrinantium sumpto, eos solenniter in Urbem, ejusque aliquod Xenodochium comitantur. Idem cum Principibus viris eodem sacco amicti nocturnis Hebdomadæ Sanctæ processionibus adsunt, easque à cereorum ardentium copia & ingente, sæpè crystallinorum, Candelabrorum machina pompâq; satis jam illustres, illustriores reddunt.

(s) *Scalam Sanctam*) Quæ marmorea est, & duo de triginta graduum, ducens in Sacellum D. Laurentii, inter appendices Basilicæ Lateranensis numerandum, & à sanctis Reliquiis, quas continet, imprimis autem ab effigie, quam Pontificii à D. Luca delineatam, ab Angelo autè perfectam credunt, *Sancta Sanctorum* appellatâ. Scala illa Hierosolymis, ad ædes Pilati fuisse, & Christus per eam tractus, eandemque sanguine è vulnerebus rorante imbuisse dicitur. Cernere sane adhuc guttas aliquot licet sub crate ferrea : itaque pedibus calcare locum nefas ; genibus nixi reptant per gradus, concessasque à Pontificibus indulgentias merent. *Pflaumern* in Mercur. Ital. p. 136.

(s) *Ædicula Lauretana*) Asservari in ea creditur & monstratur ferè quotidie patina, è qua cibum sumserit Maria virgo ; & panniculus vestis Ejusdem, rubei coloris, ejusque & materiæ & texturæ, quam Itali *Ciambelloto* nominant.

Ad pag. 9.

(t) *Congregatione*) Depicta illa est in spatiosa tabula, quæ in Choro templi Cathedralis suspensa.

(u) *Lapis loquitur quadratus*) Exiguus is est, soleam pedis huma-

ni vix superans, operis tessellati & varii coloris. Ibi ajunt Alexandrum III. Friderici Imperatoris cervicem pede compressisse: Quam historiam, ceu veram, prolixè defendit apud exteros æquè, ac in Patria nostra celeberrimus D. *Wagenfeil* disput. VII in Jus Publicû p. 17.

(x) *Denuò depicta* à Zuccaro quodam, & quidem (si rectè meminî) sub finem superioris Seculi; prout ipsius artificis verba, picturæ subjecta, indicant; quæ tamen mihi jam non succurrunt.

Ad pag. 10.

(y) *Ex Inscriptione* Quæ ita habet:

Anno reparatæ Salutis CCCLIX.

Libero Pontif. Max. Constantio

Imp.

Cum hæreticorum fraudibus ingemiscens orbis
terrarum

Se Arrianum esse miratus est

Ex quadringentis Episcopis ad Synodum Ari-
minensem convocatis

Per pauci Orthodoxi in hunc lo-
cum ventitantes

Vt seorsim ab Arrianis sacra facerent

Et Catholica Communione Catholicos im-
pertirent

Occasionem præbuerunt ut Vicus ipse Catho-
lica nuncuparetur

Cujus nominis rationem ac totius
rei gestæ memoriam.

Cæsar

Cæsar Cardinalis Baronius Anna-
libus Ecclesiasticis inseruit.

Bernardinus Cardinalis Spada

Ad peregrinantium pietatem erudiendam
Amoremque suum erga Patriam Provinciam
testandum

Hoc posito marmore indicavit.

Anno Domini MDCXXXVII.

Ad pag. 11.

(2) *Humilis originis suæ*) Ita existimat *Casalius* de Veter. Sac.
Christian. Ritib. pag. 321.

Ad pag. 12.

(aa) *Historia de Legione Fulminatrice*) Qui eam cernere cupit,
adeat vel *Baronii* Annales, vel *Casal.* de Urbis ac Rom. olim Imp.
Splend. p. 43. utrobique enim ære excusam reperiet.

(bb) *Sanctog. Hieronymo*) Ita n. ipse scribit Comment. in' Ezech.
c. 40. *Dum essem Romæ puer & liberalibus studiis erudirer, solebam
cum cæteris ejusdem ætatis & propositis, diebus Dominicis sepulcra A-
postolorum & Martyrum circumire, crebroq. cryptas ingredi, quæ in ter-
rarum profunda desosse, ex utraq. parte ingredientium, per parietes
habent corpora sepulcorum, & ita obscura sunt omnia, ut propemodum
illud propheticum compleatur: Descendunt ad infernum viventes, & Psal. 54.
raro desuper lumen admissum, horrorem temperet tenebrarum: ut non
tam fenestra, quàm foramen dimissi luminis puer: rursusq. pedeten-
tim acceditur, & cæca nocte circumdatis, illud Virgilianum proponi-
tur: Horror ubique animos simul ipsa silentia terrent.*

(cc) *In & extra Urbem*) In Urbe sub Basilica D. Petri, extra Ur-
bem, ad S. Agnetem, ad S. Priscillam, ad S. Pancratium, & ad S.
Sebastianum.

(dd) *Amphitheatrum illud celebre*) Notandæ in eo sunt duæ In-
scriptiones à Clemente factæ, quarum una picturæ Martyrum, cum
ramis palmarum inter leones & tigres genibus innixorum, subjecta
hæc est:

AMPHITHEATRVM. FLAVIVM.
 NON. TAM. OPERIS. MOLE. ET. ARTIFICIO.
 AC. VETERVM
 SPECTACULORVM. MEMORIA.
 QVAM. SACRO. INNVMERABILIVM
 MARTYRVM.
 CRVORE. ILLUSTRE.
 VENERABVNDVS. HOSPES. INGREDERE.
 ET. IN. AVGVSTO. MAGNITVDINIS. ROMA-
 NÆ. MONVMENTO.
 EXECRATA. CÆSARVM. SÆVITIA.
 HEROES. FORTITVDINIS. CHRISTIANÆ.
 SUSPICE. ET. EXORA.
 ANNO. JUBILÆI. MDCLXXV.
 Altera diverso latere posita ita habet:
 AMPHITHEATRVM. HOC. VVLGO.
 COLOSSÆVM.
 OB. NERONIS. COLOSSVM. ILLI
 APPOSITVM.
 VERIVS. OB. INNVMERABILIVM. SS. MARTYRVM.
 IN. EO. CRVCIA TORVM. MEMORIAM.
 CRVCIS. TROPHÆVM.
 ANNO. JUBILÆI. MDCLXXV.

(ee) *Tam Candelabri aurei quàm Tabularum Moſis*) De Candelabri
 aurei veſte calami, ſcyphi ſphæruſque ac lilia procedunt, ſex in
 utroque latere; tres Calami ex parte una, & tres ex altera. prorſus
 ut deſcribitur Exod. XXXVII, 18. 19. Calami autem illi non recta,
 ſed in rotundum ſive in forma dimidii circuli procedunt, ita ut ſecun-
 dum eorum par primo ſive ſummo ſit majus, & tertium ſive ulti-
 mum iterum majus ſecundo. Tabulæ autem Legis quadratæ ſunt
 longitudinis.

(ff) *Apoſtolorum Carcer*) Cujus portæ ſuperinſcriptum:

NELL'ANNODEL SIGNORE LXIX. DEL PONTIFICATO
DI PIETRO XXV. E DELL'IMPERIO DI NERONE
XIII. QUESTA E LA PRIGIONE TANTOCELEBRE DO-
VE I SS. APOSTOLI

PIETRO E PAOLO FVRONO TENVTI IX. MESI
FINO AL GIORNODEL LOROMARTIRO.

Hoc est:

ANNO DOMINI LXIX. PONTIFICATVS PETRI XXV.
ET IMPERII

NERONIS XIII. HIC EST CARCER ILLE ADEO CELE-
BRIS, VBI SS. APOSTOLI PETRVS ET PAVLVS CVSTODI-
TI FVERVNT IX. MENSES VSQVE IN DIEM IPSORVM
MARTYRII.

Et paullo superius literis majusculis hæc leguntur verba:

*C. VIBIVS C. F. RUFINVS M. COC-
CEIVS M. F. NERVACOS. EXS. C.*

(gg) *In Fanticulo aut in eo Vaticani loco*) Consule de hoc *Paulum Aringum* in Roma Subterranean.

(hh) *Ad Aquas Salvias*) Hodie *Tres Fontes* dictas, qui quidem (si Pontificiis credimus) quum abscissum à cervice caput S. Apostoli ter saliens ter humum pulsasset, simul erupere. Idque etiam titulus frontispicio Ecclesiæ ibi conditæ impositus indicat : S. PAULI APOSTOLI MARTYRII LOCVS VBI TRES FONTES MIRABILITER ERVPERVNT. PETRVS DIAC. CARD. ALDOBRANDINVS S. R. E. CAMERARIVS. A. D. M D I C.

Primus eorum dulcior lætis saporem aliqua ex parte reddit; ceteri quamvis haut longè à primo discent, paullo diversum gustui saporem asserunt. Cujus rei ea ratio solet asferri, quod ipso primo fluxu lac vena dederunt, ac deinde Sanguinem. Ita quidem de iis scribit Cæsar Cardinalis Baronius in vasto Annalium Ecclesiasticorum opere ad A. C. 69. n. 13. Sed profectò nimis delicatissit & præjudicio corrupti palati necesse est, qui aquas illas diversi saporis sibi perivadeat. In ead. Ecclesia extat etiam columna marmorea, cui feriendum caput D. Apostolus imposuisse narratur. Imò & hæc Epigraphe in ea legitur:

Columna

Columna
supra quam decapitatus
S. Paulus Apostolus.

(ii) *Petra Cajetana*) Ex Vrbe Cajeta in arcem ascendentibus & inde ulterius progressis occurrit primum Ecclesia S. Trinitatis, mox Capella aliqua, cujus paries Spectatoribus, antequam ad Petram admittat, hanc dat parænesin:

Rumpe cor, O mortalis homo, velut ardua rupes (rumpitur)

In ara Crucis compatiare Deo.

O hominum durum genus! ardua saxa dehiscunt:

Saxea corda hominum stant moriente Deo.

Vna fuit quondam hæc rupes, nunc dissita; Montes

Exitium Domini cum gemere sui.

Durior es saxis, ferior feritate ferarum,

Sin lacrimis cernas hoc pietatis opus.

E Capella ista egressos excipit maximæ altitudinis, sed disrupta atque adeo horrida & formidabilis aspectu petra, perque fauces ejus in Scala lapidea nigra descenditur in alteram Capellam, immani Saxo illi impositam, quod revulsum à summo fastigio quum rueret præceps, impactum hiantibus rupibus ac retentum inter inæquabiliter eminentes (copulos fuit; ubi etiam hodiè (suspensum hæret, minaturque identidem ruinam, nec ruit. Atque ut loco major religio concilietur, vestigium manus in petra illa monstratur, incredulitatis signum: Ajunt enim fuisse nonneminem, qui adduci non potuerit, ut crederet, petram Christo patiente dissiluisse, quin manu admota atque infixæ dixisse: Tam hoc verum est, quàm figuram manus meæ in caute remansturam. At dictum, factum; nam lapidem durissimum instar ceræ collique (centem vestigium manus impressæ, ita ut videtur, retinuisse. Quare & dissichon hoc ei adscribere haut sunt veriti:

Improba mens verum renuit, quod fama fatetur

Credere; at hoc digitis Saxa liquata probant.

Magnum sanè hoc, nò fictum, miraculum!

(kk) *Baccho*) Hodiè templum hoc S. Constantiæ, quæ sub altari majore sepulta, consecratum est. Habet formam rotundam, æquæ ut Pantheon, 24. Columnas, quæ horas dici, 12. fornices, qui menses, & 4. portas, quæ anni partes denotabant. Lacunar mulivo opere vin-

re vindemiata veterum quasi in tabula exhibet. Extant ibi etiam duo Candelabra marmorea levis Sculpturæ, & virum altitudine æquantia, idololatriæ paganæ haud contemnenda monumenta. Et extra templum rudera Theatri Bacchi, in quo Bacchanalia celebrata.

(II) *Pantheon* Quid de eo notandum sit, dux illæ Inscriptiones docent, quæ in vestibulo Templi hodie leguntur:

Urbanus VIII. Pont. Max.

Vetustas ahenci Lacunaris

Reliquias

In Vaticanas columnas &

Bellica tormenta conflavit

Vt decora inutilia

Et ipsi propè famæ ignota

Fierent

In Vaticano Templo

Apostolici Sepulchri ornamenta

In Hadriana arce

Instrumenta publicæ Securitatis.

Anno Domini M DC XXXII.

Verum tantum absuit, ut hoc factum omnes approbarent, ut potius Pasquinus Urbanum, nescio an satis urbanè, correxerit, & in isto, jam omnibus notissimo, perfricuerit:

Quod Barbari non fecerunt,

Fecerunt Barberini.

Altera Inscriptio ita habet:

Pantheon

E

Ædi-

Ædificium toto terrarum orbe
Celeberrimum

Ab Agrippa Augusti genero
Impiè Jovi ceterisque mendacibus Diis
A Bonifacio III. Pontifice

Deiparæ & SS. Christi Martyribus piè
dicatum

Urbanus VIII. Pont. Max.
Binis ad campani æris usum
Turribus exornavit

Et nova contignatione munivit.

Anno Domini MDCXXXII. Pontif. IX.

(mm) *Rubiconem*) Duplex ibi Inscriptio, Vetus & Nova : Vetus
his concepta est verbis:

*Jussu mandaturve P. R. Cos. Imp. Trib. Mil. Tiron. Commiliton.
Armata quisquis es Manipulariave Centurio , Turmeve
Legionaria, hic sistito , vexillum finito, arma deponito,
Neccitra hunc amnem Rubiconem signa, ductum
Exercitum com meatumve iraducito. Si quis ergò hujusce
Jussionis adversus praecepta ierit feceritve, adjudicatus
Esto Hostis P. R. ac si contra patriam armatulerit,
Penatesq; è Sacris penetralibus asportaverit. S. P. Q. R.
Sanctio plebisciti S. P. C. Vltra hos fines arma ac
Signa proferre liceat nemini.*

Nova hæc est:

Rubiconem ponti subiectum transis Viator
Romano interdicto, Cæsaris ausu
Et adagio Jactæ alex celebratum.

Flumini

3658 (35.) 3658

Flumini huic stabilem imponere trajectum

Ethnica diu vetuit pavida superstitio;

Catholica nunc suavit securus Religio.

Innocent. X. Summo Pont.

Card. Donghio Legato

Anno MDC L IV.

(nn) *In Foro Ariminensi lapis*) In cujus antica parte scriptum
exstat:

CÆSAR

DICT.

RVBICONE

SVPERATO

CIVILI BELLO

COMMILIT.

SVOS HIC

IN FORO AR.

ADLOCVT.

In Postica:

SVGGESTVM

HVNC

VETVSTATE

COLLAPSVM

COSS. ARIMINENS.

NOVEMB.

ET DECEMB.

cIo Io IV.

RESTIT.

Ad pag. 13.

(oo) *Vt subscriptus titulus*) Italicis quidem verbis

Questo

Questo è il Talento che Cesare Imperadore diede à Pisa col quale si misurava lo censo, che à lui era dato.

Quæ Latine versa ita sonant:

Hoc est Talentum quod Cæsar Imperator dedit Pisis, quo mensurabatur census, qui ei erat datus.

(pp) *Patavinum Prætorium*) Quo nullum in orbe est pulchrius, plumbo tectum, nullis columnis tignisque suffultum, latum pedes LXXXVI. longum CCLVI.

(qq) *Cineres Livii*) Loculus parieti, qui Occidentem spectat, inclusus, marmorea Historici imagine, & his verbis conspicuus est:

VE
T. LIVIVS
LIVIAE T. F.
QUARTAE.
HALYS
CONCORDIALIS
PATAVI
SIBI ET SVIS
OMNIBVS.

(rr) *Lapidem Cessionis Bonorum*) Habet ille formam incudis, & hanc pariter inscriptionem:

LAPIS VITUPERII ET CESS. BONORVM.

(ss) *Rostro*) Ne meo iudicio id unicum, quod hodiè reperiatur, dixisse videar, haud gravabor Epigraphen hic apponere, qua id decoratur:

VETVSTIORIS HOC ÆVI ROMANI ROSTRVM
IN EXPVRGANDO PORTV ANNO 1597.
ERVTVM

VNICVM HVCVSQUE VISVM
EXIMIAE INRE NAVTICAE GLORIAE
DICAVERE CONCIVES.

(tt) *Pulchro ajunt*) Ab ista vulgari fama decipi se quoque passus est

est P. Bembus Cardinalis & Patricius Venetus: Ita enim scribit l. VII. Histor. Ven. p. 268. edit. Basil. quæ prodiit Anno 1567. *Etiā Norimbergenses , ampla & florens atq; in primis libera suig; iur in Germania Civitas, missis ad Urbem Legatis, exemplum Venetorum Legum à Patribus petierunt : velleg; sese eis uti legibus ostenderunt. quod quidem illis Senatus frequens concessit.* Duplicem autem paucis hîce verbis errorem commisit Vir aliàs magnus & doctissimus, primum quoniam Legatos à Norimbergenſibus missos esse asseverat; deinde quod eos missos dicit non præcise Tutelares , sed in universum Leges petendi causa. Quem posteriore quamvis rectè corrigat præclari nominis JCtus atque Academiæ nostræ æternum Decus, Scipio Gentilis, alterum tamon de missis Legatis nec ipse effugere potuit; hæc namque ejus sunt verba in Laudatione Funebri Hier. Baumgartneri p. 13. *Quid Senatus Norimbergensis? eadē mente ipse quoq; per Legatos publice missos Legum descriptionem ante complures annos à magno illo & sapientissimo Senatu Veneto petivit, atq; in suam Remp. recepit, tamen si non omnes Leges, ut infinite P. Bembus scribit, non sine laudibus hujus civitatis, sed eas ferè, quæ ad tutelâs pertinent, ut ego accepi, descripserunt, iisq; semper deinceps usi fuerunt, Tutelari etiam electo constitutoq; Collegio.*

(uu) *Nec qui de publicis Venetorum picturis* Est is Marcus Boschinus, qui libro suo hunc fecit titulum: *Le Ricche Minere della Pittura Veneziana.* Agens ille nel Sestier di S. Marco, in regione S. Marci, de Picturis Palatii Ducalis, & pag. quidem LX, de picturis aulæ quatuor portarum, sic scribit: *Continuamo à godere delle pitture di questa maestosa Sala, e passiamo le finestre, che guardano sopra il Cortile, che troveremo il Serenissimo nel Collegio, che dà l' audienza ad alcuni Ambasciatori dello Stato: & è rappresentato da Carletto Calliari, figlio del gran Paolo Veronese. i. e. Fruamur ulterius picturis regie hujus aula, & tranſeamus fenestras, quæ præſticipiunt in atrium, ibi reperiemus Serenissimum (Ducem) in Collegio, audientiam facientem nonnullis Legatis Statu: idq; pictum est à Carletto Calliari, filio magni illius Pauli Veronensis.*

Ad pag. 14.

(xx) *Nisi ipse autores* Qui sunt Zeillerus in Itinerario. Pflaumerus in Mercurio Italico, & in primis Ferr: Loffredus in libello Italico Neapoli excuso, cui titulus: *Le Antichità di Pozzuolo e luoghi convicini.* Subjunctus autem ille est Sebastiani Bartoli Tractatui itidem Italico,

co, qui agit de ThermisPuteolanis, atque hunc habet titulum: *Breve Ragguaglio de' Bagni di Pozzuolo dispersi.*

Ad pag. 16.

(yy) *Lapis sugere nos jubet*), Hanc enim præ se fert Inscrip-
tionem:

Posterii posterii

Vestra res agitur

Dies facem præfert dici, nudius perendino.

Advortite.

Vicies ab statu Solis nū fabulatur Histo ria

arsit Vesævus

Immani semper clade hæsitantium

Ne posthac incertos occupet moneo.

Vterum gerit mons hic

Bitumine, alumine, ferro, sulphure, auro, argento,

Nitro, aquarum fontibus gravem

Serius ocyus ignescet pelagoque influente pariet.

Sed ante parturit

Concutitur concutirque solum

Fumigat coruscat flammigerat

Quatit aerem

Horrendum immugit, boar, tonat, arcet finibus accolæ

Emicat dum licet.

Jam jam enititur, erumpit, mixtum igne lacum evomit

Præcipiti ruit ille lapsu, seramque fugam prævertit.

Si corripit, actum est. Periisti.

Anno Sal. 1631. 16. Cal. Jan.

Philippo IV. Rege

Emanuele Fonseca & Zunica Comite Montis Regii

Pro Rege

Repetita superiorum temporum calamitate subsidiisque ca-
lamitatis

Humanius

Humanius quò munificentius

Formidatus servavit, spretus oppressit incautos & avidos

Quibus Lar & supellex vita potior.

Tum tu si sapias audi clamantem lapidem

Sperne Larem, sperne sarcinulas, mora nulla, fuge.

Antonio Suares Mess. Marchione Vice præfecto viarum.

(zz) *Therma Bajenses*) Eas à Barbaris vastatas restituit Henricus III. Imperator Suevus, & Rex Neapolitanus, circa annum Christi 1189. &, ne unquam memoria earum deleteretur, autor fuit celebri tum Poëtæ Siculo, *Alcadino*, ut cujusq; nomen, &, etymologiam atque efficaciam sive virtutem versu complecteretur; quod ille etiam laudabiliter præstitit, sicut libellus ipsius testatur, cujus initium hoc est:

Inter opes operum DEVS est laudandus in illis,

In quibus humana deficit artis opus.

Res satis est dictu mirabilis, horrida visu:

A Phlegetonteo provenit amne salus.

Nam quæ defunctos aqua servens urit in imis,

Hæc eadem nobis missa ministrat opem.

Cætera cùm siccis curentur regna Syrupis,

Balsæa quæ curant, Terra Laboris habet.

Posigitur quibus est nullus gutta metalli,

Quærite, quæ gratis auxiliantur aqua.

Quarum virtutes, & nomina, maxime Cæsar,

Præfens pro mira laude Libellus habet.

(aaa) *Inscriptiones*) Fortè illæ non aliæ fuerunt quàm versus Alcadini; nullum enim est dubium, Bajanæ thermas initio non tam fuisse, destinatas bono publico, quàm delicias præbuisse Principibus Nobilibusque Romanis: nec ullum proferri potest documentum à temporibus Monarchiæ Romanæ usque ad Henricum III. Thermas illas Inscriptionibus fuisse ornatas. Certè invidia Medicos Salernitanos non prius occupavit, quàm Alcadinus ipsarum virtutes, iussu quidem & auspiciis Augusti illius, propalasset.

(bbb) *Tres*) Nomina eorum sunt hæc: Antonius Sulimela, Philippus Capograssus, & Hector de Prochyta.

(ccc) *Eosq; vivos absorpsit*) Inter Insulam Capreas & Promontorium Minervæ..

(ddd) *Adeo perfectis Oratoribus*) Nemo existimet me heic prodigum laudis esse: imò verò ingenuè fateor, audisse me aliquot, quorum excellentiam admirari quidem possum, condigno autem encomio celebrare non possum. Neque negre ferent, credo. Concionatores illi inter Christianos eximii, si ipsis annumeremus aliquot etiam Judæos: præterito enim anno, quum festum esset Tabernaculorum, Venetiis duo erant, qui magnam cum admiratione auditorum, etiam Christum sequentium, nec ineloquentium, in Synagogis dixerunt, eoque majorem laudem sunt promeriti, quod non literis, sed mercaturæ operam dedissent. Ita ut nihil aliud desiderari possit in his eorumque similibus, quàm ut eloquentiam suam ad meliorem religionem conferrent atque adhiberent.

(eee) *Qui in Concionibus suis à fabulis abstinent*) Inter hos laudandi meritò sunt *Arragonius* Venetus, Sodalitii, nî fallor, *Somascorum*, *Pallavicinius* Neapolitanus, Societatis Jesu, & ante omnes Fr. *Angelus Vincentius Guinigi* Lucensis, Dominicanus, quorum conciones dignæ essent, quæ typis excuderentur.

Ad pag. 19.

(fff) *Bibliotheca publica*) *Bibliotheca D. Marci* continet libros Petrarchæ & Bessarionis, magni meritò æstimatos. *Ambrosiana* cœpta à S. Carolo Borromeo, & continuata ab ipsius Conlangvineo, Cardinali Friderico, multa præclara cimelia custodit. *Laurentiana* initium suum habuit à Laurentio de Medicis, incrementum à Clemente VII. & perfectionem à Cosmo Magno Hetruriæ Duce ejusque Serenissimis Successoribus. Abundat iùbris Græcis, Latinis, Hebraicis, Chaldaicis & Arabicis MSS.tis, nec ipsa minùs, quàm *Medicea* (per quam illam intelligo, quæ est in Palatio MAGNIDVCI) Bibliothecario gaudet Antonio Magliabechio, ipso *ἡμετέριον βιβλιοθήκη*. *Vaticana* & proprio thesauro dives, & spoliis Palatinæ sive Heidelbergensis onusta est. Ad ea pertinet Codex MS.tus, hoc titulo: *Biblia Sacra Historica*. Cujus caldi adjecti Germanica lingua rhythmique sequentes:

DODER durch deine Güte
Beschehr uns Kugl und Hute
Mantel und Rdeck
Weiß und Böck /

Schaaf

Schaaf und Kinder /
 Vtel Fräulen und wenig Kinder.
 Explice durch den Band /

Schmale Dienst machen einem das Jahr lang.

Qui quidem communiter Luthero tribuuntur, sed fallò: nam nec manus Lutheri est, nec ille unquam adeò peccavit contra leges Grammaticæ & Orthographiæ, ut indoctus iste, quisquis fuerit, Scriptor: Adde, quod ipse Subbibliothecarius mihi fassus sit, de MSS. tis Lutheri non nisi unicum in tota Vaticana extare, idque exiguum in forma quarta. Illud autem, in quo rhythmus prædicti leguntur, integri folii habet altitudinem. Vnde jam satis patet, quo jure quave injuria Beatus Vir veruum istorum Scriptor atque Auctor dicatur.

Quum occasione Notæ hujus, Romam iterum delati simus, placet, antequam inde abeamus, aliam Observationem annectere, natam è Bulla Pontificia, quotannis die Viridum recitari solita, qua suprà p. 7. diximus nos excommunicari. Bullam istam in Latino idiomate Pontifex appellat *Literas Processus*; atque inter alia ibi hæc leguntur verba; *Excommunicamus & anathemizamus, ex parte Dei omnipotentis, Patris & Filii & Spiritus Sancti, auctoritate quoque, Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac Nostra, quoscunque, Hussitas, Wiclephistas, Luteranos, Zuinglianos, Calvinistas, & gonostos, Anabaptistas, Trinitarios & à Christiana fide Apostatas, & omnes ac singulos alios Hæreticos, quocunque nomine censeantur, & cujuscunque sectæ existens.* Jam mirum alicui videatur, cur Trinitarii Hæreticis accenseantur, si Trinitarii sūt, qui tres in Vna Essentia Divina personas confitentur; hoc enim modo Pontifex se ipse cū sequacibus suis excommunicaret; quoniam cum Ecclesia sua articulo de Trinitate ipsemer subscribit. Atque hoc Argumentum adeò est speciosum, ut quum Nostratum quidam primariis Sacerdotibus inclytæ alicujus in Italia civitatis id objiceret, tempusque cogitandi sat longum daret, illi exinde se extricare haud potuerint. Tandem verò ad Jesuitas, quasi ad Triarios, res pervenit, quorum unus primò quidem nihil, biduo autem post ita respondit: per *Trinitarios* ibi intelligi non qui ab Anti-Trinitariis sic appellentur, Pontificios nimirum cum Lutheranis, Calvinianis, Anabaptistis, & quibuscunque aliis S. Trinita-

tem credentibus, sed novam illam *Seſtam*, ortam sub Pio IV. de qua Gabriel Vazquez Tom. II. Comment. & Diſſp. in Primâ Thomæ p. 9. ita memoret: *Jam verò, ut refert Sanderus lib. 7. de Viſib. Monarch. hæreſi 228. & Prateolus verbo Deiftæ tempore Pii IV. ſub anno 1654, orti ſunt Deiftæ ſeu Trinitarii, quod cum in Deo Tres hypoſtaſes conſiterentur, tres perſonas negabant, neſcio quid per Subſiſtentiâ intelligentes.* Quo ſi reſpiciat Bulla quoque Pontificia, dubium ſanè ceſſat, atque illa, hac quidem in parte, à magno libera-
tur abſurdo.

Ad pag. 22.

(ggg) *Pater meus hoc in loco Collegas* Qui ſunt D. MAVRITI-
VS HOFFMANNVS tum Botanices & Anatomix, hodiè Bo-
tanices & Chirurgix, M. JOAN. PAVLYS FELWIN-
GER, tum Logices & Metaphyſ. jam Logic. & Politics, &
MATTHIAS KOENIG, olim Græcæ Lingux, nunc & Pœſe-
os Profeſſor, Viri de ſtudioſa Juventute & Orbe Erudito, quem ſcri-
ptis præclariffimis juverunt, optimè meriti.

(hhh) *Vnum ex illis tribus* FELWINGERVM, quem Acade-
miæ jam Seniore, cum prædictis duobus, & reliquis etiam Profeſſo-
ribus, Collegis meis plurimum honorandis, Divina Clementia
non hujus tantum Vniverſitatis, ſed totius Reipublicæ
Literariæ bono, diu ſervet ac felicitet!

FINIS.

In gratiam BENEVOLI LECTORIS, & ne vacua re-
linqueretur hæc pagina, viſum eſt, ex Inſcriptionibus Roma-
nis recentioribus, duas heic apponere. Quarum altera mo-
numento Alexandri III. Pont. Max. quod ſerè in medio
Basilicæ Lateranenſis erectum, ipſiusque & Alexandri VII.
Successoris inſignibus ornatum eſt, ſubjecta ita habet;

ALEXAN.

3556 (43.) 3556

ALEXANDRO III. PONT. MAX.
NOBILI PANDINELLA GENTE SENIS NATO
QVI DIFFICILLIMIS TEMPORIBVS
EXIMIA PIETATE
SVMMA PRVDENTIA AC DOCTRINA
ECCLESIAE PRÆFVIT ANNIS XXII.
INVICTA FORTITVDINE ATQVE CONSTANTIA
APOSTOLICÆ SEDIS IURA
AVCTORITATEM DIGNITATEMQVE RESTITVIT
ET POST IMMENSOS LABORES
AC SOLICITVDINES PACE PARTA
OECVMENICVM LATERANENSE CONCILIVM
CELEBRAVIT
SANCTISSIMAS DE ELIGENDO SVMMO
PONTIFICE
DEQVE VI ET AMBITV COERCENDO
LEGES TVLIT
THOMAM CANTVARIENSEM ANTISTITEM
BERNARDVM CLAREVALLIS ABBATEM
QVOS VIVENTES AMICISSIMOS HABVIT
EDVARDVM ANGLIÆ CANVTVM DANIAE REGES
SANCTORVM NVMERO
ADSCRIPSIT
PLVRIMISQVE ALIIS MAXIMIS REBVS GESTIS
VITÆ DEMVM ET GLORIÆ CVRSVM
CONFECIT
ANNO SAL. MCLXXXI. CAL. SEPT.
ALEXANDER VII. PONT. MAX. NOMINIS
ET MVNERIS
IN ECCLESIA SVCCESOR
PONTIFICI TANTO CIVI SVO
PIOS CINERES VENERATVS POSVIT.

Altera

Alter in Porticu Ecclesiæ S. Mariæ in Via Lata;
hæc est:

ALEXANDRO VII. PONT. MAX.
LOCVS ANTIQVA VENERATIONE SACER
ET NOBILIS
IN QVO S. APOSTOLVM PAVLV M DIV MORATVM
NON SEMEL VNA CVM IP SO ECCLESIE CAPITE
S. PETRO
DE REBVS CHRISTIANÆ FIDEI DELIBERASSE
VBI S. LVCAM EVANGELISTAM ET SCRIPISSE
ET DEIPAKÆ VIRGINIS IMAGINES DEPINXISSE
IAM INDE A PRIMIS TEMPORIBVS TRADITVM
CONGESTV TERRÆ OLIM DEPRESSVS ATQVE
INACCESSVS
FACILI SCALARVM DESCENSV
IMMISSOQVE FENESTRIS LVMINE
PERVIVS FACTVS
PVRGATVS EXORNATVSQVE
PIO FIDELIVM CVLTVI RESTITVTVS EST
ANNO SAL. MDCLXII

CORRIGENDA.

p. 8. l. 26. aliquid.
p. 12. l. 33. obelisci.
p. 13. l. 11. trophæo.
p. 14. l. 34. ergastula.
p. 15. l. 2. Sabbathi.
p. 17. l. penult. affectum.
p. 18. l. 33. Patricio.
p. 21. l. 13. in marg. Tona.
p. 25. l. 27. 1599.
p. cod. 1577 Pontificalis.

aliquid
obelisci.
trophæo.
ergastula.
Sabbati.
affectum.
Patricio.
Tona.
1600.
Pontificalis.

